

جمهوری اسلامی ایران
قوه قضائیه
سازمان بازرسی کل کشور

کنترل و بررسی

دو هفته نامه علمی - تحلیلی سازمان بازرسی

روشهای سنجش فساد

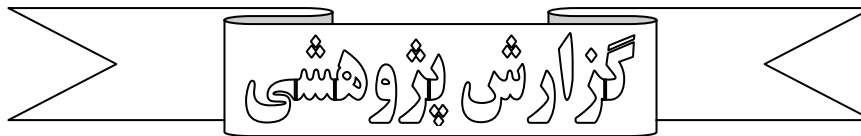

معاونت برنامه ریزی و مدیریت منابع

مرکز پژوهش و برنامه ریزی

معاونت پژوهشی

خرداد ۱۳۸۸

سال دوم، شماره هفتم

روشهای سنجش فساد

پژوهشگر: غلامحسین همایونی

صاحب امتیاز: سازمان بازرسی کل کشور

مدیر مسئول: حسن صفرخانی

دبیر تحریریه: غلامحسین همایونی

مدیر اجرایی: حسین قلجی

تاریخ تهیه: اردیبهشت ۱۳۸۸

معاونت برنامه ریزی و مدیریت منابع

مرکز پژوهش و برنامه ریزی

معاونت پژوهشی

تلفن: ۸۱۳۵۲۰۳۲

مطالب مندرج در این بولتن نشانگر دیدگاه نویسندگان آن بوده و لزوماً نمایانگر دیدگاه سازمان

بازرسی کل کشور نمی باشد.

کلیه حقوق مربوط به سند حاضر متعلق به سازمان بازرسی کل کشور بوده و هرگونه انتشار

مطالب آن بدون کسب اجازه از این سازمان، غیر مجاز می باشد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۴	مقدمه
۵	روشهای پیمایش کلان نگر
۶	انواع روشهای اندازه گیری فساد
۱۴	سنجش فساد در سطح خرد
۱۶	روشهای غیرپیمایشی
۲۰	شاخصهای ادراک فساد
۴۳	بارومتر جهانی فساد
۴۴	شاخص رشوه دهندگان
۴۷	شاخص بانک جهانی
۵۴	نتیجه گیری
۵۶	ضمایم

پیشگفتار

فساد گذشته از آن که از نظر اخلاقی ناپسند است، بیشتر به آن علت که سبب بروز بسیاری ناکارآمدی‌ها و دشواری‌ها برای تحول و توسعه اجتماعی و اقتصادی می‌شود به کانون توجه بسیاری از اقتصاددانان، متخصصان علوم سیاسی و محققان علوم اداری تبدیل شده است.

گرچه مباحث نظری دربارهٔ فساد در دههٔ ۱۹۵۰ شکل جدی به خود گرفت، لیکن از دهه ۱۹۷۰ اولین آثار نظری و بررسی‌های تجربی دربارهٔ فساد ارائه شدند و از آن زمان به بعد یکی از اصلی‌ترین مباحث در زمینه دولت، حکمرانی و توسعه بوده است. عمده تحقیقات دربارهٔ فساد بر چند مسأله متمرکز شده است: تعریف، علل بروز، پی‌آمدها و سنجش فساد.

متأسفانه بررسی‌های موجود نشان می‌دهد که پدیده فساد بیش از همه در میان کشورهای فقیر در حال توسعه رواج دارد و مانعی عمده بر سر راه توسعه در این کشورهاست. ایران کشوری در حال توسعه و به لحاظ مشخصاتی که برای کشورهای مستعد فساد برشمرده شده، در زمره محیط‌های مناسب برای بروز فساد است.

در ضمن به میزانی که توسعه فعالیت‌های اقتصادی در کشور صورت می‌گیرد و در صورتی که تمهیدات لازم برای مبارزه با فساد

اندیشیده نشود، زمینه‌های بروز فساد تقویت خواهد شد. از همین رو لازم است تا پژوهش در باره فساد در ایران جدی تلقی شود.

شواهد موجود نشان می‌دهد که لازم است از طریق سنجش فساد و بالاختص مشخص کردن کانون‌های عمده فساد، راه‌هایی برای مبارزه با آن یافت چرا که فساد به دلیل نقشی که در ممانعت از توسعه، برهم زدن نظم اخلاقی و زایل کردن مشروعیت دولت دارد، باید در کانون توجه قرار گیرد. سنجش فساد نیز از آن جهت که راهبردهای مبارزه را تا اندازه‌ای مشخص می‌کند از اهمیت زیادی برخوردار است.

تجربه کشورهای دیگر نشان می‌دهد که اندازه گیری فساد نقش بسیار مهمی در طراحی برنامه‌های مبارزه با فساد داشته است. در حال حاضر بر خلاف مباحثی در باره تعریف، علل و پی‌آمدهای فساد؛ و بررسی‌های توصیفی در باره موارد فساد در ایران، که ادبیات قابل توجهی در باره آنها به زبان فارسی وجود دارد^۱ متون بسیار اندکی در باره سنجش فساد به فارسی موجود است (رفیع‌پور، ۱۳۹۶؛ عباس‌زادگان، ۱۳۸۳، صص. ۳۸-۲۵)^۲.

۱- رز آکرم، ۱۳۸۵، ۱۳۸۲؛ همدی خطبه‌سرا؛ دفتر بهبود مدیریت و ارزیابی عملکرد، ۱۳۸۰

۲- این مقایسه نسبی است والا در حوزه ادبیات نظری مرتبط با فساد نیز در مقایسه با آن چه که در جهان منشتر شده، در ایران کاری صورت نگرفته است. جستجو با کلید واژه فساد در بانک اطلاعات شبکه ملی کتاب‌های ایران نشان می‌دهد که تعداد کتبی که مستقیماً در باره فساد تألیف یا ترجمه شده‌اند کمتر از ۲۰ جلد است. مهمترین کتاب فارسی در این حوزه (رز آکرم، ۱۳۸۵) نیز تنها ۳ سال است که به فارسی منشتر شده است. علاوه بر این اخیراً مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی کتاب برنامه جهانی مبارزه با فساد (UNODC) را ترجمه نموده است.

در گزارش پیش‌رو در فصل اول نسبت به بیان روش‌های سنجش فساد در ابعاد کلان (شمارش شکایات، گزارش‌های روزنامه‌ها، پیمایش ادراک فساد، پیمایش تجربه فساد، سنجش فساد بر مبنای شاخص‌های اقتصاد کلان) و سطح خرد (دنبال کردن جریان کار، پیمایش کلی ارائه خدمات، بررسی اسناد مالی، بررسی موردی پروژه‌ها، تفاوت ارزش و هزینه، بررسی علمیات‌های بازرگانی) اقدام گردیده و در فصل بعد به مهمترین شاخص‌های ابداع شده توسط سازمان‌های بین‌المللی در راستای سنجش فساد (شاخص ادراک فساد، شاخص جهانی فساد، شاخص پرداخت رشوه و شاخص‌های حکمرانی بانک جهانی) و نمودار جهانی فساد (حاصله از شاخص جهانی فساد) اشاره گردیده است. در بخش ضمیمه منابع شاخص ادراک فساد ۲۰۰۸ سازمان شفافیت بین‌الملل و همچنین سایر یافته‌های حاصل از شاخص‌های مذکور در سال ۲۰۰۷ درج گردیده است.

امید است پژوهش پیش‌رو بتواند در ایجاد درک واقعی از نحوه سنجش فساد در جهان و طراحی شاخص مذکور در کشور مؤثر واقع گردیده و مبنایی برای پژوهش‌ها و تحقیقات بعدی قرار گیرد، انشاء...

حسن صفرخانی

رییس مرکز پژوهش و برنامه‌ریزی

مقدمه

سنجش همه مفاهیم در علوم اجتماعی با دشواری‌هایی روبه‌روست اما سنجش فساد از آن جهت که این پدیده اساساً به صورت مخفیانه و با پنهانکاری عمدی کنشگران آن صورت می‌گیرد، دشواری‌های بیشتری دارد. کنشگران می‌کوشند تا سند و مدرکی از فساد خود به جا نگذارند، از همین رو دنبال کردن اقدامات فاسد و سنجش میزان وقوع آن بسیار دشوار است. لذا سنجش فساد با روش‌های غیرمستقیم صورت می‌گیرد.

اگر نتوان چیزی را اندازه‌گیری نمود، نمی‌توان نسبت به بهبود و ارتقاء آن اقدام نمود^۱ به همین دلیل این تصور کلیشه‌ای که فساد قابل سنجش نیست افسانه‌ای بیش نیست. (Kaufmann^۲ et al, 2006, P) واقعیت این است که سنجش فساد حداقل با سه شیوه کلی صورت می‌گیرد:

۱- پیمایش دیدگاه‌ها و نظرات شرکت‌ها، مقامات دولتی، شهروندان،

متخصصان و ناظران خارجی و بخش خصوصی؛

۲- روش‌های خرد که فساد را در سطح سازمان‌ها و با توجه به ویژگی‌های

نهادی آنها بررسی می‌کنند؛

۱- لرد کلونین

۲- کافمن معتقد است در حال حاضر تنها سنجش فساد است که امکان بررسی مقایسه‌ای این پدیده میان کشورهای مختلف را فراهم می‌سازد.

۳- حسابرسی دقیق پروژه‌ها، این گونه حسابرسی‌ها با بررسی اسناد مالی و همچنین مقایسه میان ارزش مادی واقعی پروژه‌ها و هزینه‌های مصرف شده برای آنها انجام می‌شود.

الف) روش‌های پیمایش کلان نگر:

علاوه بر این دسته‌بندی‌های دیگری نیز از انواع روش‌های پیمایشی سنجش فساد توسط محققان ارائه شده است. پیلپونایت به دسته‌بندی چهارگانه لسلی هولمز استناد می‌کند: رویکرد مبتنی بر ادراک فساد^۱؛ رویکرد مبتنی بر تجربه فساد^۲؛ دنبال کردن فرآیند فساد^۳؛ آمارهای رسمی^۴ (Piliponyte, 2005, P.3) جانستون از سنجش‌های مبتنی بر ادراک فساد با عنوان نسل اول و از ابزارهای مبتنی بر تجربه فساد با عنوان نسل دوم یاد می‌کند (Johnston, n,d) مؤسسه گالوپ نیز که ارزیابی فساد به صورت دوره‌ای در کشورهای مختلف را انجام می‌دهد از سه شیوه یاد می‌کند: اندازه‌گیری ادراک افراد و گروه‌های هدف مختلف از میزان شیوع فساد؛ اندازه‌گیری شاخص‌های رفتاری بروز فساد؛ و ارزیابی نظرات متخصصان در باره سطح رواج فساد (Hungarian Gallup Institute, 1999, P.3) نوع اول خدمت شناخت دیدگاه‌های مردم در باره میزان رواج فساد است و

¹ - Perception-based approach

² - Experience-based approach

³ - Tracking approach

⁴ - Legal statistics

اندازه‌گیری فساد به عنوان یک پدیده واقعی و عینی مطرح نیست. در نوع دوم از مردم پرسیده می‌شود که چه کسی رشوه داده و چه کسانی رشوه می‌گیرند. لذا می‌توان دریافت که در کدام عرصه‌ها یا نهادها رشوه بیشتر شایع است. در نوع سوم، از نظر متخصصان برای برآورد میزان فساد در یک عرصه یا کشور استفاده می‌شود. به نظر می‌رسد روش‌های سنجش فساد در همین دسته‌بندی قرار می‌گیرند و تنها در برخی جزئیات با یکدیگر تفاوت دارند (Treisman, 2006; Reinikka & Svensson, 2006)

انواع روش‌های اندازه‌گیری فساد:

الف - (۱) شمارش شکایات:

میزان شکایت ارائه شده به پلیس و مراجع ذیربط دیگر نیز می‌تواند شاخصی از فساد تلقی شود. اما این شاخص نیز با مشکلات متعدد مواجه است. میزان مراجعه به پلیس برای شکایت از کنشگران فساد به عوامل متعددی بستگی دارد که سطح فساد معمول در جامعه فقط یکی از آنهاست. میزان شکایات تابع میزان اعتماد مردم به پلیس، میزان باور آنها به جدی بودن مبارزه با فساد، میزان رواج فساد، منافع گزارش کردن فساد در مقابل منافع تن دادن به فساد، و میزان رعایت شدن حقوق و آزادی‌های سیاسی افراد در سطح جامعه است.

اگر به شروط فوق توجه کنیم، در می‌یابیم که احتمال گزارش شدن موارد فساد در کشورهایی که بیشترین فساد را شاهد هستند از همه کمتر است. هر قدر فساد شایع‌تر باشد اعتماد به نهادهای اجتماعی و به تبع آن اعتماد به پلیس کمتر خواهد بود. شایع بودن فساد انگیزه مبارزه با آن از طریق گزارش موارد مشاهده شده را کاهش می‌دهد، و رعایت نشدن حقوق و آزادی‌های فردی و بیم ناشی از فقدان امنیت در این کشورها، زمینه مساعدی برای گزارش کردن فساد ایجاد نمی‌کند. بنابراین شاخص مذکور نمی‌تواند برای سنجش فساد معتبر باشد. حتی ممکن است فاسدترین کشورها موارد کمتری از گزارش فساد را داشته باشند.

الف-۲) شمردن گزارش‌های روزنامه‌ها

می‌توان گزارش‌های منتشر شده در روزنامه‌ها را نیز شاخص فساد تلقی کرد.^۱ این شاخص نیز ایرادهای وارد بر شکایات از فساد را داراست. این شاخص نیز بیش از آنکه نشان‌دهنده فساد باشد، شاخصی از میزان دسترسی روزنامه‌ها و خبرنگاران به اطلاعات، میزان حرفه‌ای بودن مطبوعات و رونامه‌نگارها و میزان رعایت شدن حقوق و آزادی‌های سیاسی است.

۱- فرامرز رفیع‌پور در یکی از محدود تحقیقات انجام شده برای سنجش فساد در ایران، این روش را نیز در کنار روش‌های دیگر به کار گرفته است (رفیع‌پور، ۱۳۸۶). فوزارا نیز همین روش را برای بررسی بازنمایی فساد در رسانه‌های چاپی اروپای مرکز به کار برده است. (Fuszara, 1999)

در جامعه‌ای که حقوق و آزادی‌های افراد رعایت نمی‌شود، هر قدر هم فساد زیاد باشد، احتمال منعکس شدن اخبار آن در روزنامه‌ها اندک است.

با توجه به این موارد، شمارش گزارش‌های مندرج در روزنامه‌ها اعتبار و روایی لازم را نداشته و می‌توان عنوان نمود که به دلیل تفاوت شرایط مؤثر بر انتشار گزارش‌های مطبوعاتی از فساد در کشورهای مختلف، این شاخص قابلیت بررسی تطبیقی ندارد.

با این همه تحلیل محتوای رسانه‌ها نیز کاربردهای خاص خود را دارد. رسانه‌ها نقش مهمی در بسیج افکار عمومی برای مبارزه با فساد دارند و مهم است که بدانیم تا چه حد این نقش ایفا شده است.

الف - ۳) پیمایش ادراک فساد:

این نوع سنجش فساد مبتنی بر نظرسنجی از مردم و گروه‌های مختلف و سنجش نظرات ایشان^۱ در باره میزان فساد رایج در نهادها یا کل جامعه است. در اینگونه پیمایش‌ها معمولاً نظرات نخبگان سیاسی، مقامات دولتی، اهل کسب و کار، متخصصان و عموم مردم درباره وجود و رواج فساد در جامعه پرسیده می‌شود. دیدگاه‌های نخبگان از آن جهت اهمیت دارد که نگرش‌های ایشان بر شکل‌گیری اقدامات ضد فساد تأثیر دارد. بنابراین دانستن نگرش‌های ایشان راهی به سوی شناخت زمینه‌های تدوین سیاست‌های ضد فساد است.

^۱ - Perception surveys

به علاوه این افراد احتمالاً از مطلع‌ترین‌ها در باره فساد و بالاخص فساد کلان هستند. سنجش نظرات بقیه مردم در باره فساد نیز شاخصی از میزان وقوع فساد در جامعه تلقی می‌شود. این گونه اندازه‌گیری غالباً با استفاده از پرسشنامه و در نمونه‌های بزرگ انجام و از انواع روش‌های نمونه‌گیری برای تضمین و اعتبار داده‌ها استفاده می‌شود.

انتقادات متعددی بر این شیوه سنجش فساد وارد شده است. اولاً که این پیمایش‌ها نظر مردم در باره فساد و نه خود فساد را می‌سنجند. ممکن است افراد به اندازه کافی مطلع نباشند و تنها آنچه را که در جامعه رایج است بیان کنند. از آنجا که این شاخص‌ها ذهنی هستند تحت تأثیر جریان‌ات اجتماعی نیز قرار دارند. بنا به اینکه در زمان انجام تحقیق چه نوع گزارش‌هایی در باره فساد در مطبوعات و سایر رسانه‌ها منتشر شده باشد، ذهنیت افراد نسبت به فساد تغییر می‌کند. همچنین، انتشار نتایج حاصل از همین گزارش‌ها در دوره‌های بعدی تحقیق بر نظرات مردم تأثیر می‌گذارد. وقتی در نتایج این تحقیقات به بالا بودن فساد در برخی کشورها اشاره می‌شود، احتمال اینکه در دوره بعدی تحقیقات، مردم نتایج دوره‌های قبلی را مرجع پاسخگویی خود قرار دهند زیاد است.

برخی از مهم‌ترین شاخص‌هایی که با استفاده از این شیوه تهیه و ارائه می‌شوند، محصول ادغام داده‌های تحقیقات و پیمایش‌های دیگر هستند. برای

مثال «شاخص ادراک فساد»^۱ که مؤسسه شفافیت بین‌المللی منتشر می‌کند، حاصل ادغام و استاندارد نمودن داده‌های پیمایش‌های مختلف است که در این گزارش به آن به صورت مفصل اشاره خواهد شد.

به نظر کارشناسان این نوع سنجش‌ها بیش از حد به نظرات مشاوران و اهل کسب و کار بها می‌دهند و اساساً از ابتدا برای آنکه داده‌هایی برای کمک به این گروه فراهم آورند ایجاد شدند (Johnston, n.d). انتشار این شاخص‌ها شکایت برخی کشورها را نیز در پی داشته است زیرا اعلام بالا بودن میزان فساد در کشور بر میزان سرمایه‌گذاری در آن کشور و ریسک سرمایه‌گذاری مؤثر است^۲. همچنین در غالب این پیمایش‌ها، تنها رشوه مد نظر قرار گرفته است. فساد در قراردادهای دولتی، فساد در بخش تجارت خارجی و فساد از طریق ارجح دانستن خویشاوندان با رشوه برابر نیستند. همچنین بر فساد کلان^۳ تأکید شده و انواع خرده فساد^۴ فراموش شده است. معلوم نیست که منظور از شدت فساد در اینگونه سنجش‌ها چیست. آیا تعداد دفعات وقوع فساد یا مقدار منابعی که به صورت فاسد رد و بدل شده‌اند مد

^۱ - Corruption Perception Index (CPI)

^۲ - واقعیت این است که اولین اقدامات برای سنجش فساد توسط مؤسساتی که مرتبط با ارزیابی ریسک در اقتصاد بین‌المللی بوده‌اند انجام شده است. برخی از این مؤسسات عبارتند از:

Political and Economic Risk Consultancy (<http://www.asiarisk.com>)

Institute for Management Development (<http://www.imd.ch>)

Political Risk Services (<http://www.psgroup.com>)

The Economist Intelligence Unit (<http://www.eiu.com>)

World Economic Forum (<http://www.weforum.org>)

^۳ - Grand Corruption

^۴ - Petty Corruption

نظر است؟ شدت تأثیرات فساد بر سیاست و اقتصاد مد نظر است یا آنکه منظور درگیر بودن افراد بیشتر و مهم‌تر است. در ضمن میان فساد سازمان یافته و سازمان نیافته نیز تمایزی قائل نمی‌شوند.

الف - ۴) پیمایش تجربه فساد:

بر اثر نقدهای وارد شده بر سنجش ادراک فساد، نوع دیگری از سنجش فساد که مبتنی بر بررسی تجربه فساد توسط افراد است به کار گرفته شد. در این پیمایش‌ها که به نسل دوم یا مبتنی بر تجربه فساد معروف هستند به عوض آن که ذهنیت مردم در باره فساد سنجیده شود، اینکه چقدر در معرض فساد قرار گرفته‌اند سؤال می‌شود. برای مثال از آنها پرسیده می‌شود که در یک تا سه سال گذشته چند بار رشوه پرداخته‌اند یا از آنها خواسته شده است تا رشوه بپردازند. این پیمایش‌ها نیز در میان گروه‌های هدف مختلف - مردم عادی، مدیران شرکت‌های اقتصادی و کارشناسان - اجرا شده و بر بررسی فراوانی موارد فساد، کنشگران و انگیزه‌های آنها متمرکز می‌شوند. در برخی از این پیمایش‌ها ویژگی‌های محیط سرمایه‌گذاری، کیفیت حکمرانی و مدیریت و مشخصات عملکردی شرکت‌های فعال در عرصه اقتصادی نیز ارزیابی می‌شود.

در پیمایش‌های تجربه فساد سعی شده است میان بروز انواع فساد تمایز قائل شوند بالاخص سعی شده موارد فساد کلان و فساد دستگاه‌های قضایی، بانک مرکزی، مشارکت بخش خصوصی در تبلیغات سیاسی، دادن پست‌های دولتی به خویشاوندان سیاستمداران و موارد مشابه سنجش شود.

الف - ۵) سنجش فساد بر مبنای اقتصاد کلان

برخی روش‌های سنجش فساد بر بررسی مشخصات اقتصاد کلان اتکا دارند.^۱ این روش‌ها بر مبنای آمارها و اطلاعاتی که در سازمان‌های دولتی و همچنین محاسبه برخی شاخص‌های اقتصادسنجی بنا شده‌اند. از جمله این روش‌ها، محاسبه سهم اقتصاد غیررسمی می‌باشد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که بالا بودن سهم اقتصاد غیررسمی در کل اقتصاد، نشانه‌ای از رواج فساد است. از همین رو از روش‌هایی برای محاسبه اقتصاد غیررسمی استفاده می‌شود. معمولاً اقتصاد غیررسمی شامل: ۱- آن بخش از تولید که جزء تولید ناخالص ملی به حساب نمی‌آید؛ و ۲- فرار مالیاتی می‌باشد. اقتصاد زیرزمینی و غیررسمی جایگاهی برای تمرکز فساد و فعالیت‌های غیرقانونی است از همین رو فساد را تابعی از میزان اقتصاد

۱- نیک دانکن سنجش بر مبنای داده‌های اقتصاد کلان را در دسته اندازه‌گیری کلان قرار داده است (Duncan, P.143). به نظر وی روش‌های پیمایشی مبتنی بر سنجش ادراک فساد و تجربه فساد نیز در زمره روش‌های اندازه‌گیری کلان قرار می‌گیرند و این از آن جهت است که همه این روش‌ها شاخص‌هایی در باره یک کشور به طور کلی ارائه می‌کنند که سطح فساد و اندازه‌گیری آن در یک بخش یا سازمان نیستند.

غیررسمی نیز می‌دانند (Duncan, P.143). سه روش معمول برای ارزیابی اقتصاد غیررسمی عبارتند از: پیمایشی، حسابرسی مالیاتی، بررسی تناقضات اسناد و فرآیندها.

از جمله نقاط قوت شاخص‌های کلان ماهیت تطبیقی آنها می‌باشد که می‌توان از آنها برای مقایسه سطح فساد در کشورهای مختلف استفاده کرد. شاخص‌های کلان می‌توانند محرک‌های اجتماعی و سیاسی بسیاری برای تدوین برنامه‌های مبارزه با فساد ایجاد کنند، سطح آگاهی مردم در باره فساد را ارتقا دهند و حمایت آنها از برنامه‌های مبارزه با فساد را بالا ببرند. همچنین تحقیقاتی که بر مبنای این شاخص‌ها انجام می‌شود می‌تواند نشان دهد که کدام متغیرها با سطح فساد رابطه دارند. برای مثال وقتی بررسی مفصل نشان داده است که کیفیت مداخله دولت در اقتصاد مهم‌ترین تبیین کننده فساد است، می‌توان بینش‌های مناسبی برای تدوین برنامه‌های مداخله مثبت تدوین کرد. حداقل اینکه چنین تحقیقاتی قادرند اولویت‌های برنامه‌ریزی برای مبارزه با فساد را مشخص سازند.

اما شاخص‌های کلان معمولاً قادر نیستند اطلاعات دقیق و جزئی در باره فرآیند رخ دادن اعمال فساد انگیز اطلاعات مناسب برای سیاست‌گذاری ارائه کنند. به عبارتی از طریق آنها نقاط مبهم موجود در فرآیند بروکراتیک که مسبب فساد هستند، شناخته نمی‌شود.

ب) سنجش فساد در سطح خرد:

ب- ۱) دنبال کردن جریان کار^۱:

گذشته از روش پیمایشی، از دنبال کردن فرایند انجام امور و شناسایی کردن زمینه‌های فساد در جریان انجام امور نیز استفاده می‌شود. نمونه کامل این روش‌ها با عنوان «پیگیری هزینه‌های عمومی»^۲ شناخته می‌شود. این پیمایش‌ها جریان منابع را از بالا (جایی که در دولت بودجه‌ها تخصیص داده می‌شود) به پایین (جایی که منابع به سازمان‌های مصرف کننده نهایی این بودجه‌ها نظیر مدارس و بیمارستان‌ها) می‌رسند دنبال می‌کنند (Piliponyte, 2005, P.11 Reinikka & Svensson, 2006, P.360). این بررسی‌ها به دنبال مشخص کردن محل و چگونگی نشت کردن بودجه‌های دولتی و نرسیدن آنها به دست سازمان‌هایی است که برای مصرف کردن بودجه‌ها در نظر گرفته شده‌اند.

به کمک این گونه بررسی‌ها می‌توان فهمید: چه مقدار از بودجه‌ها در جریان انتقال از سطح بالا به پایین هرز می‌روند و صرف منافع خصوصی می‌شوند؛ در طول مسیر، از چه شیوه‌هایی برای خارج کردن بودجه‌ها استفاده می‌شود؟

۱-Tracking approaches

2 -Public Expenditure Tracking Surveys (PEST)

ب- ۲) پیمایش کمی ارائه خدمات^۱:

این شیوه نوع خاصی از پیمایش با ارزیابی مسائل مالی، کیفیت ورودی و خروجی خدمات و قیمت خدمات ارائه شده به مردم در سازمان‌های دولتی است. در گذشته غالباً نظرسنجی از مشتریان برای ارزیابی کیفیت و کمیت خدمات ارائه شده استفاده می‌شد. در این شیوه از پرسشنامه‌های متعددی برای سنجش ابعاد مختلف کیفیت و کمیت خدمات استفاده می‌شود. در غالب این پرسشنامه‌ها، داده‌های حاصل از منابع مختلف ثبت می‌شود. اطلاعات از سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی جمع‌آوری و با نمونه‌هایی از کنشگران درگیر در ارائه خدمات نیز مصاحبه می‌شود. بقیه پرسشنامه‌ها اطلاعاتی در باره کمیت و کیفیت فرایند کار در مراحل مختلف آن را ثبت می‌نمایند.

پیمایش کمی ارائه خدمات در مقایسه با PETS و شیوه‌های نظرسنجی، بسیار هزینه‌بر و نیازمند صرف زمان زیاد است.

عمده‌ترین نقطه ضعف روش‌هایی نظیر PEST و QSDS گزارش‌های نادرستی است که کارکنان ارائه می‌کنند یا به هنگام بررسی گزارش‌های پیشین ارائه شده توسط مدیران اداری مشاهده می‌شوند و در صورتی که دقت کافی وجود نداشته باشد، مبنای بررسی قرار می‌گیرند.

¹ - Quantitative Service Delivery Survey (QSDS)

ب-۳) فساد در سطح شرکت^۱:

غالباً تصور می‌شود که سنجش اینکه چقدر فساد در شرکت‌ها - خصوصی و دولتی - صورت می‌گیرد، ناممکن است. اما چند تجربه نشان می‌دهد که می‌توان همکاری شرکت‌های خصوصی را در این زمینه جلب کرد. در این بررسی‌ها، هدف رسیدن به شناخت عوامل مؤثر بر کاهش عملکرد و کارایی شرکت‌های اقتصادی است. البته فساد یکی از عواملی است که در پرسشنامه‌های این تحقیقات سنجیده می‌شود.

ج) روش‌های غیرپیمایشی

ج-۱) بررسی اسناد مالی

این روش از قدیمی‌ترین ابزارهای سنجش فساد است. فرض بر آن است که نقل و انتقالات مالی در دفاتر و در حساب‌های رسمی نگهداری می‌شود و می‌توان از طریق بررسی اسناد مالی به وقوع و میزان فساد پی برد. اما این روش کاستی‌های بسیاری دارد. نفس فساد متضمن پنهانکاری است. بنابراین بعید است که کنشگران فساد ردی از خود در اسناد مالی به جا بگذارند. در ضمن کشورهایی که بیشترین موارد فساد در آنها رخ می‌دهد معمولاً از ضعیف‌ترین نظام‌های حسابداری و حسابرسی نیز برخوردار هستند. همچنین

¹ - Corruption at the Firm Level

صورت‌هایی از فساد نظیر فساد کلان سیاستمداران که با تغییر دادن قوانین یا وضع قوانین جدید به نفع منافع شخصی خود عمل می‌کنند، قابل کشف با این روش نیست.

ج-۲) بررسی پروژه‌ها به صورت موردی

در مواردی از بررسی جنبه‌های فنی پروژه‌های اجرا شده نیز برای ارزیابی فساد استفاده می‌شود برای مثال در پژوهشی برای سنجش فساد در پروژه‌های ساخت راه‌های روستایی در اندونزی، بعد از اجرای پروژه‌ها، تیمی از متخصصان را به کار گرفته شده‌اند تا سوراخ‌های عمیقی در جاده‌ها ایجاد و از مواد به کار رفته در ساخت جاده نمونه‌برداری کنند. سپس مواد استفاده شده در ساخت جاده نمونه‌برداری شده و بر اساس پیمایش قیمت مواد اولیه به کار رفته در ساخت جاده، بررسی هزینه‌های نیروی کار و قیمت‌های رسمی برای انجام کارهای جاده‌سازی، هزینه‌های ساخت تخمین زده شده است. بر این اساس تفاوت میان هزینه دریافت شده برای ساخت جاده و هزینه تخمین زده شده برای ساخت به عنوان شاخصی از فساد در نظر گرفته شده است (Olken, 2007, P203). انجام چنین ارزیابی‌هایی به زمان زیاد برای هر پروژه نیاز و مشکل برآورد قیمت و هزینه‌های انجام کار را پیش رو دارد. به

ویژه زمانی که پروژه‌ها در کشورهایی با اقتصادهای تورمی و هزینه‌های دائماً متغیر اجرا می‌شوند، برآورد هزینه‌های واقعی انجام کارها بسیار دشوار است.

ج-۳) تفاوت ارزش و هزینه

گلدن و پیچی روشی جدید برای سنجش میزان فساد ارائه کرده‌اند که مبتنی بر داده‌های عینی است (Golden&Picci,2005). در این روش، ارزش زیرساخت‌ها یا سازه‌های ایجاد شده بعد از اتمام پروژه را محاسبه می‌کنند و بر اساس تفاوت ارزش فعلی با میزان هزینه پرداخت شده برای آن، شاخصی از فساد ارائه می‌شود. آنها کار خود را بر محاسبه فساد در بخش ساختمان متمرکز می‌کنند و معتقدند که این بخش نمونه کلاسیک بروز فساد است. لذا ارزیابی فساد در این بخش می‌تواند شاخصی از شیوع فساد در بین بروکرات‌ها باشد.

در خصوص اشکالات مربوط به این روش می‌توان عنوان نمود که اولاً اطلاعات برای انجام چنین سنجش‌هایی به آسانی حاصل نمی‌شود. در بسیاری از کشورهای جهان تعیین کردن ارزش اقتصادی زیرساخت‌های ایجاد شده کار بسیار دشواری است. خصوصاً در اقتصادهای تورمی و در شرایطی که پروژه‌ها معمولاً در مدت زمان زیادی ساخته می‌شوند، استفاده از این روش

دشوار است. ثانیاً این روش قادر نیست میان فساد و صورت‌های دیگری نظیر سوء مدیریت و اتلاف منابع تمایز قائل شود.

ج- ۴) بررسی عملیات‌های بازرگانی (DBS)^۱

این بررسی متمرکز می‌شود بر اینکه آیا موارد مربوط به فعالیت‌های تجاری منطبق با معیارهای پذیرفته شده می‌باشد یا خیر. این امر از آن جهت حائز اهمیت است که تصمیمات لحظه‌ای سیاسی، قانونگذاری‌ها و سایر موارد می‌تواند تسهیل‌کننده یا از بین‌برنده توسعه و رشد اقتصادی در بخش خصوصی باشند.

معیارهایی که DBS آن را پیگیری می‌کند معیارهایی است مانند تعداد فرآیندهایی که نیاز است تا یک تجارت شروع شده یا یک مالکیت اقتصادی به ثبت برسد و زمان مورد نیاز برای ثبت یک دارایی یا یک شرکت، همچنین شناسایی موانع مختلفی که در برابر انجام فعالیت در عرصه‌های سودآور اقتصادی و تجاری وجود دارد.

نتایج DBS می‌تواند به ارائه یک برنامه عمل پیشرفته جهت حل مشکلاتی که در این بررسی‌ها مشخص گردیده، کمک نماید چندین کشور

آفریقایی از نتایج این بررسی‌ها به منظور تقویت سرمایه‌گذاری و انطباق آن با استانداردها استفاده کرده‌اند.^۱

در برنامه انجام این بررسی‌ها بر اساس شاخص‌های کارایی و نتایج حاصل از روش‌های به کار گرفته شده مشخص می‌گردد آیا منابع و فرآیندهای موجود منجر به پیشرفت پروژه‌ها و برنامه‌ها شده‌اند یا خیر و به چه میزان موفق بوده‌اند.

این امر مستلزم وجود یک سیستم نظارتی نهادینه شده می‌باشد که باید به وسیله استراتژی‌های مورد نظر و برنامه‌های تفصیلی، شاخص‌ها و ابزارهای سنجش، منابع اطلاعاتی، روش‌های جمع‌آوری و فراوانی اطلاعات پشتیبانی شود.

الف- شاخص ادراک فساد CPI

شاخص ادراک فساد^۲ یکی از مشهورترین شاخص‌هایی است که توسط سازمان شفافیت بین‌الملل به صورت سالیانه محاسبه و منتشر می‌گردد. سازمان شفافیت بین‌المللی^۳ در سال ۱۹۹۳ تأسیس شد و در برلین آلمان

^۱ - سخنرانی اسیبو (A.Asibey) کارشناس بانک جهانی در پنجمین اجلاس مجمع جهانی مبارزه با فساد در ژوهانسبورگ، آفریقای جنوبی، ۲۰-۶ آوریل ۲۰۰۷

^۲ - Corruption Perception Index(CPI)

^۳ - (Transparency International): سازمان شفافیت بین‌المللی، یک سازمان مستقل جهانی (NGO) بوده که وظیفه آن مبارزه

بر علیه مظاهر فساد در سطوح بین‌المللی و جلوگیری از صدمات وارده از این رهگذر بر آحاد جامعه می‌باشد. این سازمان دارای ۱۰۰ شعبه محلی در کشورهای مختلف بوده که وظیفه آنها مبارزه با فساد و ایجاد همکاری فی‌مابین دولتمردان، جامعه مدنی، تجار، وسایل ارتباط

قرار دارد. در حال حاضر این مؤسسه در ۱۰۰ کشور جهان نمایندگی دارد. این مؤسسه شاخص‌های مختلفی در زمینه سنجش فساد، متون تحقیقاتی در باره فساد و گزارش‌هایی در باره اقدامات ضد فساد منتشر می‌کند.

شاخص CPI اولین درجه‌بندی منتشر شده از سوی مؤسسه شفافیت بین‌الملل است که در سال ۱۹۹۵ و از آن پس هر ساله منتشر شده است. این شاخص حاصل نظرسنجی‌ها و پیمایش‌ها گوناگون است. در سال ۲۰۰۴ این شاخص از مجموع ۱۸ پیمایش انجام شده در جهان به‌دست آمده بود. در سال ۲۰۰۷ تعداد پیمایش‌ها به ۱۴ مورد کاهش یافته است. بنابراین شاخص شاخص CPI یک شاخص ترکیبی است.

تعریف فساد به مثابه «استفاده از مقام دولتی برای رسیدن به منفعت شخصی» مبنای سنجش فساد در شاخص CPI است در پیمایش‌هایی که از آنها برای محاسبه این شاخص استفاده می‌شود سئوالاتی در باره رشوه‌گیری مقامات دولتی، کلاهبرداری در خریدهای دولتی، اختلاس، سئوالاتی در باره

جمعی جهت ارتقاء شفافیت در انتخابات و امور عمومی و خریدهای بخش عمومی (مناقصه‌ها، مزایده‌ها) می‌باشد. شعبات این سازمان به انجام تبلیغات و مذاکره با دولتمردان جهت اجرای اقدامات ضد فساد مبادرت می‌ورزند ولی این اقدامات شامل انجام بررسی و تحقیق و تفحص در خصوص موارد مشاهده شده فساد در کشورها نمی‌باشد. این سازمان به مهارت‌ها، ابزارها و تجارب خاص خود جهت اجرای عملیات مبارزه با فساد در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی مجهز گردیده و در حال حاضر با بیش از دو دهه فعالیت نسبت به ایجاد تمرکز بر نقاط مهم و همچنین تنوع سازی روش‌های مبارزه با فساد اقدام نموده است.

لازم به ذکر است سازمان مذکور، علاوه بر تهیه گزارشهای جهانی (Annual global reports) اقدام به تهیه گزارش‌های خاص در خصوص رتبه‌بندی کشورها براساس مفاسد اداری و مالی (TI Corruption Perception Index - CPI) و همچنین شاخص‌های پرداخت رشوه (Bribe Payer Index-BPI) و شاخص جهانی فساد (Global Corroption Barometer - GCB) می‌نماید.

میزان قوت و تداوم سیاست‌های ضد فساد – فساد بروکراتیک و فساد سیاسی – کشورها پرسیده شده است.

رتبه هر کشور در بین بقیه کشورها هر ساله تغییر می‌کند و این تابع وارد یا خارج شدن برخی کشورها از جدول درجه‌بندی است. بنابراین نمی‌توان بالا و پایین رفتن هر کشور در جدول رده‌بندی در سال‌های مختلف را مبنای داوری درباره فساد در آن کشور قرار داد. ولی می‌توان نمره محاسبه شده برای هر کشور را در سال‌های مختلف مقایسه کرد. با این حال نمره محاسبه شده برای هر کشور تحت تأثیر تغییرات روش‌شناختی در شیوه محاسبه شاخص، منابع اطلاعاتی موجود برای هر کشور و دقت داده‌های استفاده شده نیز هست. با این همه بررسی‌ها نشان می‌دهد که شاخص CPI با بسیاری از شاخص‌های دیگر سنجش فساد همبستگی بسیار زیادی دارد. همچنین تکرار شدن نتایج آن در سال‌های متوالی نشان از روایی آن دارد. (Treisman, 2006).^۱

لازم به ذکر است در سال ۱۹۹۵ دانشمندی به نام مارو از داده‌های ارائه شده توسط سازمانی بازرگانی به نام بیزنس اینترنشنال^۲ جهت ایجاد شاخصی برای سنجش فساد استفاده نمود. سازمان مذکور تحقیقاتی درباره عوامل

^۱ - Matching Percentiles technique

^۲ - Business International. (BI)

ریسک بازرگانی و سیاسی، از جمله فساد مالی برای ۵۲ کشور - شامل چند کشور رو به توسعه - انجام داده بود. این سازمان دارای یک شبکه بین‌المللی از کارشناسان شامل خبرنگاران، روزنامه‌نگاران، متخصصان کشوری و تجار بین‌المللی می‌باشد که در باره معاملات تجاری آلوده به فساد مالی یا پرداخت‌های مشکوک، تحقیق می‌نمایند و در شاخص تهیه شده دامنه فساد مالی در این معاملات بر اساس یک مقیاس، از صفر تا ۱۰ رتبه‌بندی می‌شد.

سازمان شفافیت بین‌الملل نیز بر اساس الگوی مذکور نسبت به ایجاد شاخص ادراک فساد اقدام نمود که این شاخص در سال ۲۰۰۷ بر اساس ۱۴ آمارگیری و همه‌پرسی گوناگون، توسط ۱۲ سازمان مستقل و سازمان شفافیت بین‌الملل انجام گرفته است.^۱ هیچ یک از این پژوهش‌ها، صرفاً به فساد مالی نپرداخته است، بلکه دربرگیرنده چند موضوع مرتبط به هم درباره توسعه تجارت هستند، اما سازمان شفافیت بین‌المللی فقط از داده‌های مربوط به فساد مالی استفاده می‌کند. از این رو شاخص سازمان شفافیت بین‌الملل بر اساس اطلاعات ارائه شده از سوی کارشناسان خود سازمان نیست، بلکه از میانگین شاخص‌های گوناگون سنجش شده از سازمان‌های مختلف تدوین

^۱ سازمان‌های مذکور (در شاخص سال ۱۹۹۹) عبارتند از: خانه آزادی FH گالوپ بین‌المللی Gi، واحد اطلاعات مخفی اقتصادی EIU، انستیتوی توسعه مدیریت IMD، گروه کار بین‌المللی مشاوره ریسک سیاسی و اقتصادی PERC، خدمات ریسک سیاسی PRS، وال استریت ژورنال، نشریه اقتصادی اروپای مرکزی CEER، بانک جهانی WB و دانشگاه بال UB، و همایش جهانی اقتصاد WEF، برخی از این سازمان‌ها مراکز غیرانتفاعی و بعضی از آنها در اطلاع‌رسانی استراتژیک تجاری و تحلیل بازار تخصص دارند. (در بخش ضمیمه گزارش لیست کامل منابع شاخص سال ۲۰۰۷ سازمان شفافیت بین‌الملل با تغییرات مربوطه عنوان گردیده است)

شده است. بیشتر این شاخص‌ها بر اساس پرسش‌های عمومی و نسبتاً مبهم در مورد سطح و بسامد فساد مالی از نظر کارشناسان یا مدیران مؤسسه‌های بازرگانی است. نیمی از شاخص‌ها آنها بر مبنای دیدگاه‌های کارشناسی سنجش‌گرهای درونی است که اطمینان از هماهنگی سطح کشوری را فراهم می‌آورد و برخی دیگر، اساساً بر پایه پرسشنامه‌هایی است که برای مدیریت‌های میانی و سطح بالای مؤسسه‌های بین‌المللی یا داخلی ارسال شده است.

بنابراین شاخص ادراک فساد مالی عمدتاً یک همه‌پرسی از همه‌پرسی‌هاست که بازتاب دهنده دیدگاه و درک بازرگانان و تحلیل‌گران ریسک است که به روش‌های گوناگون از آنها نظرخواهی شده است. طبق نظر سازمان شفافیت بین‌الملل، هیچ‌یک از این منابع، یک چارچوب نمونه‌برداری بزرگ یا روش‌شناسی مطمئن برای اطمینان از ارزشیابی‌های مقایسه‌ای به دست نمی‌دهد. از این رو، سازمان شفافیت بین‌الملل، یک شاخص ترکیبی را به عنوان دقیق‌ترین ابزار آماری جامع برای سنجش نظرهای مربوط به فساد مالی انتخاب کرده است. در هر یک از همه‌پرسی‌ها، معیارهای نمونه‌گیری متفاوت و روش‌شناسی‌های مختلف به کار رفته است. تعریف فساد مالی مفهومی نیز در همه‌پرسی‌های مختلف با یکدیگر تفاوت دارد. بنابراین می‌توان این پرسش را مطرح کرد که آیا همه‌پرسی‌ها، یک پدیده را در بر می‌گیرد؟ در

اینجا کاملاً روشن نیست که گستره فساد^۱ به چه مفهومی به کار رفته است: میزان فساد، یا مقدار رشوه یا پول اختلاس شده؟ به علاوه در این پرسشنامه‌ها، بین فساد اداری و سیاسی مرزبندی نشده است. شاید به دلیل مبهم بودن «سطح فساد مالی»، همه پرسشی‌های صورت گرفته با یکدیگر همبستگی دارند که این امر خود تا حدودی ناشی از هم‌پوشانی منابع می‌باشد.

در شاخص سازمان شفافیت بین‌الملل فرض بر این است که فساد مالی، پدیده‌ای یک‌بعدی است که در امتداد یک طیف واحد تغییر می‌کند. با وجود این، همانگونه که در مباحث گونه‌شناسی فساد مطرح گردیده است، فساد مالی دارای ابعاد متعدد از جمله اختلاس، رشوه‌خواری و اخاذی می‌باشد. همچنین شاخص ادراک فساد، بین تنوع رفتار تفاوتی قائل نمی‌شود، ضمن آنکه تفاوت‌های گسترده‌ای در نحوه سازمان‌دهی فساد مالی، چگونگی مصرف عواید آن و غیره وجود دارد. این گوناگونی‌ها، احتمالاً پیامدهای اقتصادی متفاوتی به وجود می‌آورد. شاخص ادراک فساد بین فساد مالی کلان و جزئی نیز تمایزی قائل نمی‌شود. البته فساد مالی کلان در مقایسه با فساد خرد به مراتب برای اقتصاد خطرناک‌تر است. آنچه این شاخص نشان می‌دهد، آن است که پاسخ‌دهندگان انتخابی چه تلقی و تصویری از فساد مالی سازمان

¹ -Extent of Corruption

یافته دارند. چون شاخص ادراک فساد بر پایه تصورات ذهنی استوار است، لذا گستره حقیقی فساد را در یک کشور نمودار نمی‌سازد. شاخص ادراک فساد ممکن است در مناطق فقیرتر جهان با تعصب و جانبداری همراه باشد. برای مثال، نباید تصور کرد که یک نمره مشابه در کشورهای مختلف و در سطوح گوناگون توسعه معنا و مفهوم یکسانی دارد. با این حال، تصورات ادراکی افراد در مورد فساد مالی، برای آنچه واقعاً اتفاق می‌افتد، ممکن است دارای اهمیت باشد. برای مثال صرف این باور که مقام‌های دولتی متقلب هستند، بر اعتماد دادو ستد و به نوبه خود بر رفتار سرمایه‌گذاری موثر است. (گلدسمیت، ۱۹۹۹)

شاخص ادراک فساد اولین بار در سال ۱۹۹۸ توسط سازمان شفافیت بین‌الملل منتشر گردید و این امر همه‌ساله توسط سازمان مذکور به صورت مستمر انجام گردیده است که در ادامه به شاخص‌های ادراک فساد سال ۲۰۰۶، ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ منابع تهیه آنها اشاره می‌گردد:

الف) شاخص فساد (CPI) ۲۰۰۶:

شاخص (CPI) مربوط به درجه فساد در کشورهای مختلف جهان می‌باشد. شاخص مذکور عددی بین ۱۰ (عاری از فساد) و صفر (بالاترین درجه فساد) می‌باشد. این شاخص با توجه به بررسی‌ها و ارزیابی‌های صورت گرفته توسط

سایر نهادهای بین‌المللی در خصوص شرایط اقتصادی - اجتماعی کشورهای مختلف تهیه می‌شود که در سال ۲۰۰۶ مشخصاً از ۱۲ منبع مختلف احصاء می‌گردد. برای اینکه بتوان CPI کشوری را در این بررسی لحاظ نمود حداقل ۳ منبع از ۱۲ منبع موجود لازم و ضروری می‌باشد.^۱

در زیر به تشریح شاخصهای مذکور و منابع و نحوه تهیه اطلاعات مربوط به آنها به صورت مختصر اشاره می‌گردد:

۱) (World Bank- IDA & IBRD) CPIA :

این شاخص توسط بانک جهانی تعریف شده است و در آن به کشورهای مختلف عددی بین صفر (bad) و یا ۶ (good) داده می‌شود. جهت این ارزیابی، تیمهای کاری بانک در داخل کشور مورد نظر و متخصصان داخل و یا خارج از بانک مورد سؤال قرار می‌گیرند. این شاخص ناظر به مسائلی چون ناکارایی در امر حسابرسی، تضاد منافع (بین بخش خصوصی و دولتی)، اتخاذ سیاستها در جهت اهداف گروههای خاص، تغییر سیاستها به علت ارتشاء و انحراف منابع بخش عمومی (دولتی) به سمت منافع خصوصی می‌باشد.

۲) Economist Intelligence Unit- EIU (اجتماع اندیشمندان

اقتصادی):

^۱ - منابع بسته به سالهای مورد استفاده می‌تواند متغیر باشد به صورتیکه در گزارش CPI-2006، منابع «۴»، «۶»، «۸» هر کدام دو منبع لحاظ گردیده‌اند.

این گروه از متخصصان علم اقتصاد، نسبت به ارائه ارزیابی، پیش‌بینی‌ها و تحلیل‌های مستمر در خصوص امور اقتصادی، صنعتی و اجتماعی بیش از ۲۰۰ کشور و در هشت صنعت کلیدی جهان اقدام می‌نمایند.

جهت ارزیابی اثرات ناشی از فساد از جمله سوء استفاده از منابع دولتی در راستای کسب منافع خصوصی و یا حزبی، گروهی از متخصصان مورد سؤال قرار گرفته و در نهایت به کشورها اعدادی بین صفر (فساد خیلی کم) و ۴ (میزان بسیار بالای فساد) تعلق می‌گیرد.

۳) Freedom House- FH (خانه آزادی):

خانه آزادی، یک سازمان غیر انتفاعی می‌باشد که هدف خود را انجام اقدامات در راستای ارتقاء و گسترش آزادی‌های سیاسی و اقتصادی در سر تا سر جهان عنوان نموده است.

این سازمان اقدام به انتشار گزارشات خود در قالب وضعیت آزادی در جهان، آزادی رسانه‌ها و گزارشهای خاص می‌نماید.

علاوه بر این خانه آزادی، ارزیابی خود را بر نظرات گروهی از متخصصان در ارتباط با انجام اقدامات ضد فساد در مورد آزاد سازی نظام اداری از مقررات دست و پا گیر و سایر کنترلها که احتمال بروز فساد را افزایش می‌دهد، برداشتهای عمومی و تضاد منافع، حسابرسی و آئین نامه‌های بازپرسی در قوه

مجریه و مقننه، حمایت از اطلاع دهندگان فساد (منابع اطلاعاتی) و پوشش خبری فساد توسط رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی در کشورها متمرکز نموده است.

(۴) IMD International, Switzerland, World (IMD Corruption Center) IMD

این مرکز که تحت عنوان «مرکز ارزیابی رقابت پذیری جهانی» فعالیت کرده و مقر آن در سوئیس می‌باشد و نسبت به انجام ارزیابی‌ها از مدیران سطح بالا و میانی کمپانیهای تراز اول بین‌المللی و داخلی کشورها اقدام می‌نماید و آنها را در خصوص میزان تسلط فساد (corruption) بر اقتصاد مورد سؤال قرار می‌دهد.

لازم به ذکر است این مرکز اقدام به انتشار سالیانه کتاب میزان رقابت پذیری جهانی (World Competitiveness Year Book) می‌نماید که البته تا کنون کشور ما در این ارزیابی لحاظ نگردیده است.

۵) MIG- Merchant International Group (گروه تجار

(بین‌المللی):

این گروه تجاری، اقدام به نظر خواهی از کارکنان متخصص و شبکه‌ای از پاسخ دهندگان محلی در خصوص سطح فساد می‌نماید. فساد از نظر این گروه، پرداخت رشوه‌های کلان به وزرای دولت تا مقادیر جزئی رشوه به کارمندان دون پایه در بخش دولتی جهت تحریک آنها به انجام فساد می‌باشد.

۶) PERC- Political and Economic Risk Consultancy

(مرکز مشاوره ریسک‌های سیاسی و اقتصادی):

این گروه مشاوره‌ای، اقدام به ارزیابی میزان فساد در کشورها نموده و در آن مدیران متخصص و اجرایی بازرگانی را در خصوص میزان وجود فساد در کشوری که در آن به امور بازرگانی مشغول می‌باشند، در مقایسه با کشور خودشان، مورد پرسش قرار داده و به این ارزیابی خود عددی بین صفر تا ۱۰ می‌دهد. لازم به ذکر است گروه مذکور نتایج بررسی‌های خود را به صورت خبرنامه‌ای تحت عنوان Asian Intelligence Newsletter در اختیار متقاضیان قرار می‌دهند.

۷) WEF (World Economic Forum) - همایش اقتصاد جهانی:

این همایش، همه ساله در کشور سوئیس با حضور شخصیت‌های برجسته سیاسی، اقتصادی، صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران امور بازرگانی و تولیدی طراز اول جهان، برگزار می‌گردد و هدف آن بررسی مهمترین مسائل مطرح در سطوح جهانی به لحاظ سیاسی و اقتصادی می‌باشد.

در این همایش، نسبت به نظر خواهی از مدیران شرکتهای بازرگانی پیشرو در جهان و همچنین شرکتهای بازرگانی بین‌المللی و محلی اقدام گردیده و از آنها پرسیده می‌شود که:

در صنعتی که شرکت شما مشغول به فعالیت است، تا چه اندازه تخمین می‌زنید که شرکتها مبادرت به پرداختهای غیر رسمی و ثبت نشده و یا رشوه در جهت امور زیر می‌نمایند؟:

- صادرات و واردات

- خدمات عمومی (تلفن، الکتریسیته)

- میزان پرداخت مالیات سالیانه

- قراردادهای بخش عمومی

- درخواستهای وام

• اعمال نفوذ در قوانین و سیاستها، آئین نامه‌ها در جهت منافع گروههای

تجاری خاص

• اتخاذ تصمیمات قضائی در راستای منافع فرد و یا گروه خاص

پاسخهای واصله به هر گزینه، عددی بین ۱ (فساد به شکل عادی می‌باشد) و

۷ (فساد هرگز رخ نمی‌دهد) خواهد بود که در جمع‌بندی، نسبت به محاسبه

متوسط امتیازها در هر گزینه (به صورت ساده) اقدام گردیده و نتایج مربوطه

منتشر می‌شود.

۹) WMRC (World Markets Research Center) - مرکز

تحقیقات بازار جهانی^۱:

این مرکز اقدام به ارزیابی از طریق کارکنان متخصص اداراتی که به احتمال

بیشتر در معرض مواجهه با فساد می‌باشند، می‌نماید. در این ارزیابی، فساد در

اندازه‌های گوناگون آن، از پرداخت رشوه‌های به مقادیر کم در ادارات و

سیستم بوروکراسی (مانند پرداخت رشوه به کارمندان دون پایه در ادارات

دولتی) تا فساد بزرگ سیاسی (مانند پرداخت کمیسیون و یا پورسانتهای

بزرگ جهت دستیابی به قراردادهای بزرگ بخش عمومی) را شامل می‌شود.

در نهایت کشورها به پنج دسته به صورت زیر تقسیم می‌گردند:

^۱ - این شاخص در CPI سال ۲۰۰۷ به GI) Global Inside) تغییر نام یافته است.

رتبه ۱): کشور مربوطه دارای یک محیط بازرگانی فوق‌العاده بوده و فساد در آن تقریباً قابل مشاهده نیست.

رتبه ۲) کشور مربوطه دارای یک محیط بازرگانی و تجاری شفاف می‌باشد. فساد در دستگاه‌های اداری بعضاً اتفاق افتاده اما اغلب امور تجاری با این امر مواجه نمی‌شوند.

رتبه ۳) کشور مربوطه دارای موانع قابل توجهی در امور تجاری و بازرگانی خود می‌باشد که از جمله آنها، فساد است. در همان حال گرچه فساد در سطح ادارات دولتی نسبتاً امری معمول است اما نمی‌تواند تأثیر کلی و منفی بر امور تجاری داشته باشد.

رتبه ۴) این کشور دارای یک محیط تجاری ضعیف است و درخواست پورسانت و یا رشوه در راستای دستیابی به قراردادهای امری غیر معمول نمی‌باشد.

رتبه ۵) این کشور دارای موانع اجرایی شدید بوده که در عمل انجام امور تجاری را غیر ممکن می‌سازد. فساد امری ساری و جاری است و در سطح بالای دولتمردان وجود دارد.

ب) شاخص ادراک فساد (CPI) ۲۰۰۷:

در بررسی روش شناسی (Methodology) شاخص ادراک فساد در سال

۲۰۰۷ نکاتی به شرح زیر مشاهده می‌گردد:

۱) شاخص سال ۲۰۰۷ مشخصاً ترکیبی از ۱۴ شاخص از ۱۲ نهاد مستقل می‌باشد. (لیست کامل شاخص‌ها و سازمانهای در ضمیمه^۱) ذکر گردیده است).

علاوه بر این تعداد کشورهای مورد بررسی از ۱۶۳ کشور در سال ۲۰۰۶ به ۱۸۰ کشور در سال ۲۰۰۷ افزایش یافته است.

۲) در سال ۲۰۰۷ سه شاخص جدید به شاخصهای سال ۲۰۰۶ اضافه گردیده که به شرح زیر می‌باشد:

الف- شاخص ارزیابی عملکرد کشورها^۲ تهیه شده توسط بانک توسعه آسیا (ADB) که در سال ۲۰۰۶ جمع‌آوری و در سال ۲۰۰۷ منتشر شده است.

ب- شاخص ارزیابی نهادهای سیاستهای کشورها^۳ که توسط بانک توسعه آفریقا (AFDB) در سال ۲۰۰۵ جمع‌آوری و در سال ۲۰۰۶ منتشر گردیده است.

۱- جدول شاخص و منابع شاخص ادراک فساد ۲۰۰۷ در بخش ضمیمه^۱ این گزارش درج گردیده است.

^۲ - The Country Performance Assessment

^۳ - The Country Policy & Institutional Assessment

ج- شاخص تحولات برتلسمن^۱ تهیه شده توسط بنیاد برتلسمن (BTI) که در سال ۲۰۰۷ جمع‌آوری گردیده است.

لازم به ذکر است جهت تهیه شاخص تغییرات برتلسمن، از شبکه‌ایی از گزارش دهندگان محلی درخواست می‌گردد که نسبت به مقدار و کیفیت دسترسی به گزارشهای مرتبط با فساد در کشورهای خود اظهار نظر نمایند. علاوه بر این در خصوص میزان اجرای مجازاتهای مرتبط با فساد و اثر بخشی اقدامات صورت گرفته در این راستا سئوالاتی مطرح می‌گردد.

۳) اگر چه تمامی شاخصهای ذکر شده جهت اندازه‌گیری میزان و وسعت فساد مورد استفاده قرار گرفته‌اند ولی شاخصهای مذکور به دو گروه مشخص تقسیم می‌شوند:

الف- شاخصهایی که از طریق نظر خواهی از شبکه‌ایی از افراد غیر مقیم در کشورهای مورد بررسی تهیه و تنظیم می‌گردند و نهایتاً بعد از هماهنگی و مباحث فراوان توسط کارکنان ادارات مرکزی به مقادیر عددی تبدیل می‌شوند. این گزارش‌دهندگان اکثراً در نیمکره غربی مانند آمریکای شمالی و اروپای غربی مستقر می‌باشند. منابع اطلاعاتی ADB و AFDB و BTI و CPIA و EIU و MIC و GI از این دسته می‌باشند. مزایای استفاده منابع مذکور این است که گزارش‌دهندگان، به لحاظ اینکه ادراک خود را از فساد در

^۱- The Bertlesman Transformation Index

کشورهای دیگر بیان می‌دادند، تحت تأثیر «تعصب ناشی از کشور موطن» قرار نمی‌گیرند. در این حالت فرض بر این است که چنانچه گزارش دهندگان بر اساس استانداردهای محلی به ارزیابی کشور خود بپردازند، دچار انحراف خواهند شد.

ب- منابعی که ارزیابی خود را بر اساس نظرات ساکنین کشور مربوطه انجام می‌دهند. در این حالت بخشی از پاسخ دهندگان، دارای ملیت کشور مربوطه (مورد ارزیابی قرار گرفته) می‌باشند و برخی دیگر از کارکنان شرکتهای چند ملیتی انتخاب می‌شوند.

FH و IMD و PERC و UNECA و WEF از جمله این منابع می‌باشند. گرچه صحت ارزیابی‌های صورت گرفته توسط منابع مذکور به لحاظ عامل ذکر شده در بند «الف» (تعصب ناشی از کشور موطن) مورد تردید است ولی می‌توان اطمینان داشت که تحت تأثیر حس حاکمیت غیر موجه «انسان غربی» نمی‌باشد که عموماً برداشت نادرستی از فرهنگ حاکم بر کشورهای دیگر دارند.

ج- شاخص ادراک فساد ۲۰۰۸:

شاخص ادراک فساد ۲۰۰۸ مشتمل بر ۱۶۶ کشور می‌باشد که در آن جمهوری اسلامی ایران با نمره ۲/۳ در رتبه ۱۴۱ قرار گرفته است. در

استخراج شاخص فساد کشورمان در سال ۲۰۰۸ از ۴ منبع و شاخص اطلاعاتی استفاده شده است. (جهت اطلاع بیشتر به جدول ضمیمه گزارش مراجعه شود).

در خصوص رتبه بندی کشورمان در زمینه میزان ادراک فساد نکات زیر قابل ذکر می باشد:

- ۱- شاخص ادراک فساد (CPI) بیش از آنکه مبتنی بر شواهد واقعی از فساد باشد بر ادراک و برداشت افراد مورد سؤال از گسترش میزان فساد در یک کشور استوار است و این خود صحت و درستی آن را مورد تردید قرار می دهد.
- ۲- در استخراج شاخص ادراک فساد کشورمان در سالیان مختلف عمده‌تاً از ۳ یا ۴ منبع اطلاعاتی استفاده شده است که این امر با توجه به وجود حداقل ۱۴ منبع دلیل دیگری بر عدم صحت شاخص مذکور می باشد.

لازم به ذکر است کم بودن منابع اطلاعاتی همواره مورد اعتراض کشورهای مختلف بوده است و کشورهای مذکور در سمینارهای بین‌المللی که مسئولین سازمان شفافیت بین‌الملل در آن شرکت نموده‌اند به طرق مختلف اعتراض خود را ابراز نموده اند .

- ۳- با توجه به نبود سازمانهای غیر دولتی مبارزه کننده با فساد در کشور، منابع مورد استفاده و افراد مورد سؤال در خصوص کشورمان می‌بایستی از

جانب سازمان مذکور مشخص گردد تا صحت اطلاعات بدست آمده مورد بررسی و مذاقه قرار گیرد.

۴- در همین راستا این شائبه نیز وجود دارد که سازمانهای بین‌المللی از جمله سازمان شفافیت بین‌المللی با تأثیر پذیری از روابط بین‌الملل و اغراض موجود و در راستای مقابله با نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران نسبت به ارائه رتبه پائین در زمینه سلامت اداری و بالطبع شیوع فساد در کشورمان اقدام می‌نمایند تا از این طریق موجبات کاهش سرمایه‌گذاری و ایجاد مشکلات اقتصادی- اجتماعی برای نظام نوپا و مقدس جمهوری اسلامی ایران را بوجود آورند.

۵= به دلایل ذکر شده در بالا لازم است نسبت به ایجاد شاخص‌های بومی سنجش میزان فساد و ارتقای سلامت اداری در کشور اقدام و هر ساله شاخص‌های مذکور جهت انعکاس به سازمانهای بین‌المللی استخراج گردد.

اشکالات مطرح شده بر شاخص ادراک فساد سازمان شفافیت

بین‌الملل

همانگونه که عنوان گردید شاخص ادراک فساد با بسیاری از شاخص‌های دیگر سنجش فساد همبستگی زیادی را نشان می‌دهد ولی با این وجود متخصصان انتقادات فراوانی را به شاخص مذکور وارد نموده‌اند.

فردریک گالتونگ (۱۹۹۸)، کیفیت شاخص مفهومی فساد مالی سازمان بین‌المللی شفافیت مالی را به صورت زیر توصیف می‌کند: «در بهترین حالت، این شاخص می‌تواند دو چیز را اندازه‌گیری کند: تحولات در طی زمان و جایگاه نسبی هر یک از کشورها، این شاخص نمی‌تواند مقدار مطلق فساد مالی را در هر کشور نشان دهد» با این حال چنانکه لامبزدورف (۱۹۹۹)^۱ خاطرنشان کرد، عموم مردم، روزنامه‌نگاران و سایرین، معنای رتبه‌بندی شاخص را غالباً اشتباه تعبیر می‌کنند. این باور که: «کشوری که در شاخص مفهومی فساد پایین‌ترین رتبه را داشته باشد، بالاترین فساد مالی را در جهان داراست»، یک پیش‌داوری ناپخته است، زیرا؛ نخست، اینکه شاخص تنها کشورهایی را شامل می‌شود که اطلاعات آنها در دسترس باشد، دوم اینکه حتی با وجود شناخت کامل از این محدودیت و نیز آگاهی از روش‌های مورد استفاده برای محاسبه شاخص‌ها، باز به سختی می‌توان گفت که موقعیت خاص در شاخص‌ها چه چیزی را بیان می‌کند. یک مشکل آن است که روش استاندارد برای محاسبه و برآورد سطح فساد مالی وجود ندارد. برای مثال آیا این سطح باید به صورت تعداد معاملات آلوده به فساد تعیین شود یا تعداد رشوه‌هایی که در طول یک سال پرداخت شده است؟ موضوع دیگر اینکه آیا سطح فساد را باید برابر جمع جبری هزینه‌های و سودهای فساد مالی برای

(استاد دانشگاه Pasiau و تدوین کننده شاخص CPI) -Johann Lambsdrott-¹

جامعه معرفی شود یا میزان آلودگی دولتمردان به فساد مالی؟ اصطلاح «گستره فساد» واقعاً چه چیزی به ما می‌گوید؟ و عدم اطمینان حاکم بر این موضوع چگونه بر مفهوم رتبه‌بندی بر پایه یک شاخص فساد مالی موثر است؟ در لحظه اول این تصور پیش می‌آید که برای مثال رتبه ۶ در شاخص مفهومی فساد به معنای آن است که کشور مورد نظر، دو برابر بیشتر از کشوری که رتبه ۳ را به دست آورده است آلوده به فساد است، در صورتی که واقعیت چنین نیست. در زیر به برخی دیگر از انتقادات وارده به شاخص ادراک فساد سازمان شفافیت بین‌الملل پرداخته می‌شود.^۱

۱- در حال حاضر تعریف جامعی از فساد و مفهوم و مصادیق آن ارائه نگردیده است و این امر را می‌توان به فعالیتهای قانونی و غیر قانونی اطلاق نمود. علاوه بر این ماهیت انتزاعی آن باعث گردیده است که این موضوع نه تنها از کشوری به کشور دیگر تفاوت داشته باشد، بلکه در درون مرزهای یک کشور خاص هم تردیدها و بحث‌های فراوانی پیرامون حد و مرز بین فعالیتهای قانونی و غیر قانونی را فراهم آورد.

پرداختهای غیر قانونی ممکن است تحت عناوین زیر عنوان گردد:

• پرداختهای تسهیل کننده (facilitation payment)

• بازاریابی

۱- مقاله تینا سورید (Tina Soreide) محقق مؤسسه CMI - ارائه شده در همایش جهانی فساد در برزیل

• اعمال فشار سیاسی به منظور اثرگذاری بر نتیجه (مزایده- مناقصه‌ها) و یا

قراردادهای بزرگ در بخش عمومی

۲- در اندازه‌گیری شاخص CPI، اندازه‌گیری ادراک اشخاص پیرامون فساد و یا عناوین روزنامه و یا پرونده‌های دادگاه‌ها به عنوان بهترین راه حل این اندازه‌گیری انگاشته شده است، حال آنکه این امر نمی‌تواند به عنوان یک شاخص قابل اتکاء از فراوانی واقعی و با الفعل فساد در یک کشور قلمداد گردد مضافاً به اینکه رسانه‌ها عمدتاً تمایل دارند از یک کاه، کوهی بسازند و به هر مشکلی جنبه افتضاح و رسوایی بدهند.

۳- نظر سنجی‌های منتج به استخراج CPI مشخصاً موضوع واحد را پوشش نمی‌دهد. در برخی از منابع از فساد سیاسی و در برخی دیگر فساد اداری (بوروکراتیک) بیشتر مد نظر می‌باشد.

۴- نظر سنجی‌ها مبتنی بر برداشتهای ذهنی سئوال شونده‌ها از اندازه یک چیز نامشهود می‌باشد.

۵- هم پوشی‌های اطلاعاتی (Cascades): در این حالت، پرسش شونده‌گان، سطح فساد در یک کشور خاص را بر اساس آمار و ارقام منتشره در سال قبل ارزیابی می‌نمایند و این امر باعث همخطی آماری می‌گردد و یا به عبارتی اطلاعات مربوط به CPI در سالهای قبل، بر قضاوت افراد در سال بعد اثر می‌گذارد.

۶- عدم مشخص بودن نحوه استفاده و استنباط از این شاخص برای آحاد مردم جامعه و عدم آگاهی از اطلاعات مربوط به متدلوژی منابع استخراج آن، باعث تفسیر نادرست توسط مطبوعات در ارتباط با جایگاه کشورها به لحاظ فساد گشته است.

۷- پژوهشهای صورت گرفته نشان داده است که همبستگی زیادی بین سطح فساد و دیگر پدیده‌ها از جمله رشد اقتصادی، نابرابری، مذهب، موانع تجاری و سطح سرمایه‌گذاری مستقیم و نظائر آن وجود دارد و این خود نشان دهنده ضعف در اطلاعات موجود است.

۸- انتشار ارقام مربوط به سطح بالای فساد در یک کشور می‌تواند باعث ترغیب افراد و یا شرکتهای فاسد در بدست آوردن منافع تجاری و اقتصادی خود در این کشورها گردیده و یا به عبارتی این احساس را برای آنها به همراه بیاورد که شرایط برای انجام اعمال فسادانگیز مهیاست و به همین دلیل لزوماً انتشار آمار بالای فساد در یک جامعه، تشویق کننده فعالیت‌های ضد فساد در آن کشور نبوده و ممکن است به سطح بالاتری از فساد منجر گردد.

در همین راستا برای کاهش سوء برداشت‌های ناشی از شاخص ادراک فساد پیشنهاد گردیده است:

شاخص ادراک فساد (CPI) بدون در نظر گرفتن اعداد اعشار و به صورت اعداد صحیح بیان شود و کشورهایی که در یک دامنه خاص قرار می‌گیرند (به عنوان مثال دامنه ۹ - ۸) در یک گروه طبقه‌بندی گردند.

(ب) بارومتر جهانی فساد

پیمایش بارومتر جهانی فساد به سفارش مؤسسه شفافیت بین‌الملل و توسط مؤسسه گالوپ انجام می‌شود. این تحقیق اولین بار در سال ۲۰۰۳ در ۴۵ کشور و سپس در سال ۲۰۰۴ در ۶۴ کشور اجرا شد. هدف از این تحقیق شناسایی چگونگی و چرایی تأثیر فساد بر زندگی مردم عادی و ارائه شاخصی از گستره تأثیر فساد بر شهروندان جهان است. در این پیمایش از ترکیب سنجش فساد بر مبنای ادراک و تجربه استفاده شده است. از همین رو از پاسخ‌گویان در باره اینکه کدام بخش جامعه بیشتر از همه فاسد است، آیا فساد نسبت به گذشته افزایش یا کاهش یافته است و احتمال این که در آینده شایع‌تر از امروز باشد سؤال می‌شود. مؤسسه شفافیت بین‌الملل پیمایش بارومتر جهانی فساد را مکمل شاخص ادراک فساد^۱ و شاخص رشوه دهندگان^۲ می‌داند. علاوه بر این با استفاده از یافته‌های حاصل از شاخص

^۱ - CPI

^۲ - Bribe Payers Index (BPI)

رشوه‌دهندگان، سازمان شفافیت بین‌الملل نمودار فساد جهانی را تهیه و منتشر می‌نماید.

ج) شاخص رشوه‌دهندگان^۱:

در سال ۱۹۹۹، سازمان شفافیت بین‌الملل، یک همه‌پرسی در باره رشوه‌دهندگان انجام داد که هدف از آن، بررسی فساد مالی انتقالی، از طریق فعالیت‌های خلاف و فاسد توسط شرکت‌های بازرگانی بین‌المللی کشورهای توسعه یافته در کشورهای فقیر می‌باشد. این همه‌پرسی مبنایی برای دو شاخص فراهم کرد: یکی شاخص رشوه‌دهندگان که گرایش کشورهای صادرکننده به انعقاد قراردادهای تجاری از طریق رشوه را نشان می‌دهد. دیگری، رشوه در بخش‌های بازرگانی.

بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد، گونه‌هایی از فعالیت‌های تجاری، احتمالاً هر جا باشد، با رشوه همراه است. شاخص رشوه‌دهندگان در سال ۱۹۹۹، تعداد ۱۹ کشور صادرکننده عمده را بر حسب میزان تمایل شرکت‌های آنها به پرداخت رشوه برای عقد قراردادهای رتبه‌بندی کرده است در این همه‌پرسی، شرکت‌های عمده بخش خصوصی در ۱۴ بازار نوظهور^۲

^۱ - Bribe Payers Index (BPI)

^۲ - Emerging Markets

بررسی شده است.^۱ حدود ۶۰ درصد از سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در کشورهای رو به توسعه جذب این کشورها می‌شود. علاوه بر رتبه‌بندی گرایش به رشوه‌دهی، این همه‌پرسی بخش‌های گوناگون تجاری را بر حسب احتمال بروز فساد مالی در آنها، رتبه‌بندی کرده است. از پاسخ‌دهندگان خواسته شد که سطوح رشوه‌خواری را در «معاملات تجاری» بین صفر و ۱۰ رتبه‌بندی کنند که در آن صفر نشان‌دهنده سطوح بالای رشوه‌خواری است.

نتایج به‌دست آمده نشان داد که کشور سوئد با نمره ۸/۳ رتبه اول را در بین کشورهای مزبور کسب کرد. به عبارت دیگر، شرکت‌های سوئدی در سال ۱۹۹۹ کمترین نقشی و فعالیت را در رشوه‌خواری و رشوه‌دهی برون‌مرزی داشته‌اند. بر عکس، کشور چین در مرتبه ۱۹ قرار گرفت، یعنی شرکت‌های چینی (در مقایسه با ۱۸ کشور دیگر) بیشتر اوقات برای برنده شدن در قراردادهای رشوه پرداخت کرده‌اند. علاوه بر این در این پژوهش مشخص گردید که بخش ساختمان، آسیب‌پذیرترین بخش در برابر فساد مالی است. یکی از نتایج عجیب این همه‌پرسی، آن است که شرکت‌ها و مؤسسه‌های مستقر در ایالات متحد آمریکا، گرایش بالایی به رشوه‌دهی در خارج داشته‌اند، در حالی که قانون اعمال فساد خارجی بیش از دو دهه است که در این کشور می‌شود.

۳- بررسی مذکور در کشورهای زیر انجام گرفته است، آرژانتین، برزیل، کلمبیا، مجارستان، هند، اندونزی، مغرب، نیجریه، فلیپین، لهستان، روسیه، آفریقای جنوبی، کره جنوبی و تایلند، حدود ۵۵ مصاحبه در هر کشور انجام گرفت. یک‌سوم پاسخ‌دهندگان، مدیران ارشد شرکت‌های خارجی مشغول فعالیت در کشور، حدود یک‌سوم مدیران ارشد شرکت‌های ملی، و یک‌سوم باقی‌مانده هم مدیران ارشد سازمان‌های حسابرسی رسمی، مؤسسه‌های حقوقی، اتاق‌های بازرگانی و بانک‌های ملی و خارجی بودند.

شاخص پرداخت رشوه (BPI) ۲۰۰۶ و نتایج حاصله:

شاخص پرداخت رشوه سال ۲۰۰۶، یک نوع طبقه‌بندی از ۳۰ کشور عمده صادرکننده جهان به لحاظ تمایل شرکت‌های آنها به پرداخت رشوه در خارج از مرزهایشان می‌باشد. در این خصوص از ۱۱۲۳۲ نفر از مدیران شرکت‌های بازرگانی از ۱۲۵ کشور اقدام به نظرسنجی گردیده است (همایش جهانی اقتصاد ۲۰۰۶) در راستای به دست آوردن بخش عرضه رشوه از مدیران اجرایی شرکت‌های بازرگانی سؤال گردیده است که کدام یک از شرکت‌های خارجی که حجم بالایی از فعالیت‌های تجاری در کشورشان را دارند، تمایل بیشتری به پرداخت رشوه و یا حساب‌های ثبت نشده از خود نشان داده‌اند؟ کشورهای طبقه‌بندی شده در این بررسی، ۸۲ درصد از صادرات جهان را به خود اختصاص می‌دهند و اغلب آنها عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD) می‌باشند.

در BPI 2006، کشورها به چهار گروه تقسیم می‌شوند که گروه اول کشورهایی را شامل می‌گردد که احتمال رشوه شرکت‌های آنها در خارج از مرزهایشان بسیار کم بوده و در گروه چهار، کشورهایی قرار گرفته‌اند که محتملاً شرکت‌های آنها مبادرت به پرداخت رشوه می‌نمایند.

گروه اول: سوئیس، سوئد، استرالیا، اطریش، کانادا، انگلیس، آلمان، هلند، بلژیک، ایالات متحده آمریکا، ژاپن

گروه دوم: سنگاپور، اسپانیا، امارات متحده عربی، فرانسه، پرتقال، مکزیک
گروه سوم: هنگ کنگ، اسرائیل (رژیم غاصب صهیونیستی)، ایتالیا، کره جنوبی، عربستان سعودی، برزیل، آفریقای جنوبی، مالزی
گروه چهارم: تایوان، ترکیه، روسیه، چین، هند

در آخرین پیمایش رشوه دهندگان در سال ۲۰۰۸ انجام گرفت که بر اساس پژوهش به عمل آمده، سازمانها و شرکتهای متعلق به کشورهای بلژیک و کانادا به هنگام انجام معاملات تجاری خارجی، کمترین پرداخت رشوه را دارند. بعد از این کشورها، کشورهای هلند و سوئیس قرار می گیرند و در انتها پاسخ دهندگان، بیان کرده اند که شرکتهای روسی بیشترین حد پرداخت رشوه را دارا می باشند. نتیجه ای که می توان دریافت اینکه، هیچ کشوری به امتیاز ۹ یا ۱۰ دست نیافت و این بدان معنی است که تمامی کشورها، به نوعی درگیر در فساد خارجی هستند.

(د) پیمایش های بانک جهانی

بانک جهانی نیز پیمایش هایی انجام می دهد که در آنها به تجربه فساد پرداخته می شود لیکن واحدهای مشاهده در این پیمایش ها، شرکتهای

تجاری و صنعتی هستند. هدف از این پیمایش‌ها سنجش شرایط و محیط اقتصادی، حقوقی، سیاسی و ... مؤثر بر کارکرد شرکت‌ها و فعالان اقتصادی جهان است. از آنجا که فساد نیز یکی از عوامل مؤثر بر عملکرد واحدهای اقتصادی است، بخشی از پرسشنامه‌ها به سنجش فساد و به عبارت بهتر به سنجش تأثیر فساد بر عملکرد اقتصادی اختصاص یافته است.

یکی از پیمایش‌هایی که در آن سئوالی درباره فساد پرسیده می‌شود «پیمایش بنگاه‌های اقتصادی»^۱ و دیگری با عنوان «پیمایش محیط فعالیت اقتصادی و عملکرد بنگاه»^۲ است. هر دو پیمایش به نحوی به دنبال اندازه‌گیری مقایسه‌ای کیفیت حکمرانی، محیط سرمایه‌گذاری و محیط رقابتی هستند که ممکن است بر عملکرد شرکت‌ها مؤثر باشند.

شاخص‌های حکمرانی بانک جهانی:

کافمن و همکارانش (Kaufman et al, 1999)^۳ از سال ۱۹۹۹ به این سو، روشی برای اندازه‌گیری «حکمرانی» ارائه کرده‌اند که به‌طور غیرمستقیم با سنجش فساد ارتباط دارد. به نظر این محققان، برخی شاخص‌های مشاهده را می‌توان اندازه‌گیری غیرمستقیم برخی شاخص‌های مشاهده نشده تلقی کرد.

^۱ - The World Bank Enterprise Survey (WBES)

^۲ - Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS)

۱- دانیل کافمن - مدیر تحقیقات انستیتو بانک جهانی

در اولین نسخه منتشر شده از کار این محققان، سه متغیر مشاهده نشده^۱ حاکمیت قانون^۲، کارآمدی دولت^۳ و کنترل فساد^۴ به عنوان شاخص‌هایی از حکمرانی خوب اندازه‌گیری شدند. در اصل این سه مقوله، ابعاد حکمرانی خوب تلقی شده‌اند. برای سنجش این سه بعد نیز از ۳۱ متغیر استفاده شده بود. تخصیص متغیرها به هر بعد نیز بر اساس روال تحلیل عاملی اکتشافی صورت گرفته بود. در گزارش سال ۲۰۰۵ داده‌های چند صد متغیر مربوطه به ادراک فساد که از ۳۷ منبع اطلاعاتی متعلق به ۳۱ مؤسسه تحقیقاتی به دست آمده بودند برای سنجش ابعاد حکمرانی خوب استفاده شده است (Kaufmann et al, 2005). تا سال ۲۰۰۷ تعداد ابعادی که شاخص‌های حکمرانی خوب پنداشته می‌شوند به شش بعد افزایش یافته است (Kaufmann et al, 2007). در گزارش سال ۲۰۰۷ بیش از ۳۵۰ شاخص اندازه‌گیری شده در کشورهای تحت بررسی بر اساس استخراج آن‌ها از ۳۳ منبع اطلاعاتی به کار گرفته شده‌اند تا ۶ بعد حکمرانی خوب اندازه‌گیری شود. تمام این شاخص‌ها، مبتنی بر سنجش ادراک فساد هستند و از تحلیل عاملی آن‌ها شش بعد حاصل می‌شود. این ابعاد عبارتند از:

^۱ - Unobserved

^۲ - Rule of law

^۳ - Government effectiveness

^۴ - Control of Corruption

- ۱- پاسخ‌گویی^۱: اندازه‌گیری شاخص‌های سیاسی، مدنی و حقوق بشر
- ۲- بی‌ثباتی و خشونت سیاسی: اندازه‌گیری احتمال خشونت یا تغییر خشونت‌آمیز دولت، از جمله احتمال بروز حمله تروریستی
- ۳- کارآمدی حکمرانی: اندازه‌گیری میزان کفایت بوروکراسی و کیفیت ارائه خدمات عمومی،
- ۴- مداخله جویی دولت^۲: اندازه‌گیری نشانه‌های سیاست‌های ضد بازار از سوی دولت،
- ۵- حاکمیت قانون: اندازه‌گیری کیفیت پلیس، دادگاه‌ها، قراردادهای و احتمال بروز جرم و خشونت
- ۶- کنترل فساد: اندازه‌گیری میزان استفاده از مقام دولتی برای منافع شخصی از جمله فساد خرد و کلان (Kaufmann et al, 2005, P.5)

این‌ها را شاخص‌های جهانی حکمرانی^۳ نامیده‌اند.

شاخص حکمرانی ۲۰۰۶:

شاخص حکمرانی سال ۲۰۰۶ برای جمهوری اسلامی ایران در جدول ضمیمه شماره این گزارش درج گردیده است. همانگونه که ملاحظه می‌شود

^۱ - Voice and accountability

^۲ - Regulatory burden

^۳ - Worldwide Governance Indicators(WGI)

شاخص‌های حکمرانی برای ایران به طور مشخص بر اساس مفاهیم زیر تهیه شده است.

(۱) پاسخ‌گویی (Voice and Accountability): ۱۱ منبع

(۲) ثبات سیاسی (Political stability): ۸ منبع

(۳) کارآمدی حکمرانی (Government Effectiveness): ۱۱ منبع

(۴) کیفیت قانونگزاری (Regulatory Quality): ۹ منبع

(۵) حاکمیت قانون (Rule of law): ۱۵ منبع

(۶) کنترل فساد (Control of corruption): ۱۱ منبع

در ادامه، منابع مربوط به شاخص مذکور بیان گردیده است. لازم به ذکر است اطلاعات به‌دست آمده از برخی از این منابع متکی بر اجرای پیمایش و برخی دیگر بر نظر متخصصان استوار می‌باشد.

جدول منابع شاخص حکمرانی برای ایران سال ۲۰۰۶

شاخص	منبع	روش احصاء شاخص
پاسخگویی	۱- شاخص تغییرات برتلسمن ^۱	نظر متخصصان
	۲- داده‌های حقوق بشر سینگرانی ریچارد و میزان رعب و وحشت در فضای سیاسی جامعه	نظر متخصصان
	۳- واحد اندیشمندان اقتصادی	
	۴- خانه آزادی	نظر متخصصان
	۵- کشورهای در حال گذار (خانه آزادی)	نظر متخصصان
	۶- آمارگیری جهانی مؤسسه گالوپ	نظر متخصصان
	۷- شرایط بازرگانی و شاخص‌های ریسک (Global Insight)	نظرسنجی
	۸- ارزیابی عملکرد بخش روستایی (IFAD)	نظر متخصصان
	۹- تحقیقات بین‌المللی و شاخص ثبات و حفظ تبادل اطلاعات رسانه‌ها	نظر متخصصان
	۱۰- شاخص ثبات رسانه‌ها	نظر متخصصان
	۱۱- راهنمای ریسک سیاسی کشورها	نظر متخصصان
	۱۲- گزارشگران بدون مرز - شاخص آزادی روزنامه‌ها	نظر متخصصان
ثبات سیاسی	۱- ریسک بازرگانی	نظر متخصصان
	۲- بانک اطلاعاتی حقوق بشر سینگرانی ریچارد ^۲ و میزان وجود رعب و وحشت سیاسی در جامعه	نظر متخصصان
	۳- واحد اندیشمندان اقتصادی	نظر متخصصان
	۴- شرایط و شاخص‌های ریسک بازرگانی (Global Insight)	نظر متخصصان
	۵- شاخص ریسک امنیتی کشورها (IJET)	نظر متخصصان
	۶- گروه تجار بین‌المللی	نظر متخصصان
	۷- راهنمای بین‌المللی ریسک سیاسی کشورها	نظر متخصصان
	۸- میزان رعب و وحشت سیاسی در جامعه	نظر متخصصان
کیفیت قانونگذاری	۱- شاخص تغییرات برتلسمن	نظر متخصصان
	۲- واحد اندیشمندان اقتصادی	نظر متخصصان
	۳- شاخص‌های ریسک و شرایط بازرگانی (Global Insight)	نظر متخصصان
	۴- سرویس ریسک جهانی (Global Insight)	نظر متخصصان
	۵- شاخص بنیاد هریتیج در خصوص آزادی اقتصادی	نظر متخصصان
	۶- ارزیابی عملکرد بخش روستایی (IFAD)	نظر متخصصان
	۷- گروه تجار بین‌المللی	نظر متخصصان
	۸- راهنمای ریسک بین‌المللی کشورها	نظر متخصصان
	۹- ارزیابی‌های بانک جهانی از شرایط نهادی و سیاسی کشورها	نظر متخصصان

^۱ - Bertlesmann Transformation Index^۲ - Cingraneli Richards human Rights Database

شاخص	منبع	روش احصاء شاخص
حاکمیت قانون	۱- شاخص تحولات برتلسمن	نظر متخصصان
	۲- ریسک‌های بازرگانی	نظر متخصصان
	۳- ریسک بازرگانی و شاخص‌های رعایت اخلاق مالی	نظر متخصصان
	۴- بانک اطلاعاتی حقوق بشر سینگرانی ریچارد و میزان وجود رعب و وحشت در فضای سیاسی جامعه	نظر متخصصان
	۵- واحد اندیشمندان اقتصادی	نظر متخصصان
	۶- خانه آزادی	نظر متخصصان
	۷- نظرسنجی جهانی گالوپ	نظرسنجی
	۸- شرایط بازرگانی و شاخص‌های ریسک (Global Insight)	نظر متخصصان
	۹- سرویس ریسک جهانی	نظر متخصصان
	۱۰- شاخص‌های آزادی اقتصادی بنیاد هریتیج ^۱	نظر متخصصان
	۱۱- گروه تجار بین‌الملل	نظر متخصصان
	۱۲- راهنمای بین‌المللی ریسک‌های سیاسی کشورها	نظر متخصصان
	۱۳- گزارش‌های مربوط به قاچاق انسان تهیه شده توسط وزارت امور خارجه آمریکا	نظر متخصصان
	۱۴- ارزیابی‌های بانک جهانی در خصوص سیاست‌ها و شرایط نهادی کشورها	نظر متخصصان
	۱۵- ارزیابی عملکرد بخش روستایی (IFAD)	نظر متخصصان
کنترل فساد	۱- سرویس ریسک‌های بازرگانی	نظر متخصصان
	۲- ریسک بازرگانی و شاخص‌های رعایت اخلاق در امور مالی	نظر متخصصان
	۳- واحد اندیشمندان اقتصادی	نظر متخصصان
	۴- خانه آزادی	نظر متخصصان
	۵- نظرسنجی‌های جهانی گالوپ	نظرسنجی
	۶- شاخص‌های ریسک و شرایط بازرگانی (Global Insight)	نظر متخصصان
	۷- سرویس ریسک‌های جهانی	نظر متخصصان
	۸- ارزیابی عملکرد بخش روستایی (IFAD)	نظر متخصصان
	۹- گروه تجار بین‌الملل	نظر متخصصان
	۱۰- راهنمای بین‌المللی ریسک‌های سیاسی کشورها	نظر متخصصان
	۱۱- ارزیابی‌های بانک جهانی در خصوص سیاست‌ها و شرایط نهادی کشورها	نظر متخصصان

نتیجه گیری:

همانگونه که از مفاد گزارش برداشت می گردد، سنجش میزان فساد (چه به لحاظ ادراکی و چه به لحاظ تجربی) از اهمیت بالایی برخوردار می باشد. این سنجش ها و پیمایش ها می تواند داده های ارزشمندی را در خصوص تدوین برنامه های مبارزه با فساد در اختیار سیاستگذاران قرار دهد و با بالا بردن سطح آگاهی های جامعه در این خصوص، میزان حمایت آنها از برنامه های مبارزه با فساد را افزایش می دهد.

به عنوان مثال در سنجش های مبتنی بر تجربه فساد، می توان بخش هایی از جامعه را که بیشترین قربانیان ناشی از اعمال فساد انگیز می باشند را شناسایی نموده و برنامه هایی برای حمایت از آنها طراحی نمود.

استفاده از روش های ذکر شده در این گزارش می تواند مفید بوده و هر کدام از آنها می تواند بخشی از سطح، ماهیت، فرآیند، پی آمدها و کنشگران فساد را مشخص کنند. تناسب هر روش به هدفی که از اجرای آن مد نظر است بستگی دارد.

علاوه بر این اجرای پیمایش های سنجش فساد و انتشار نتایج آن می تواند تأثیر به سزایی در نگرش و ارزیابی نهادها و سازمان های بین المللی در این خصوص ایفا نماید.

از طرفی می‌بایستی در نظر داشت که ارزیابی‌های صورت گرفته و رتبه‌بندی‌های اعلام شده توسط سازمان‌های بین‌المللی (مانند بانک جهانی، سازمان شفافیت بین‌الملل و مؤسسات و بنیادهایی چون برتلسمن، خانه آزادی، اجتماع اندیشمندان اقتصادی، بانک توسعه آسیا، بانک توسعه آفریقا و...) تأثیر به‌سزایی در رشد و توسعه اقتصادی کشورها، میزان جلب سرمایه خارجی و تمایل سرمایه‌گذاران و شرکت‌های چند ملیتی در ایجاد کسب و کار و سرمایه‌گذاری در کشورهای مربوطه ایفا می‌نماید. به واقع کشوری که در رتبه‌بندی‌های صورت گرفته، از جایگاه بهتری برخوردار باشد، شانس بیشتری را برای توسعه روابط اقتصادی، بازرگانی و سیاسی در جهان امروز دارا می‌باشد. که این امر نشان‌دهنده حساسیت موضوع و لزوم سرمایه‌گذاری گسترده برای ارائه یک چهره واقعی و صحیح از تلاش‌ها و اقدامات صورت گرفته در کشور در راستای مبارزه با فساد و ارتقاء سلامت اداری به مؤسسات و سازمان‌های بین‌المللی مذکور را می‌نماید.

ضمایم

ردیف	نام اختصاری مؤسسه (منبع)	نام کامل مؤسسه (منبع)	نام شاخص	اطلاعات و جمع‌آوری و یا منتشر شده سال	شرکت کنندگان در نظر سنجی	موضوعات مطرح شده در نظر سنجی	تعداد پاسخ دهندگان	تعداد کشورهای مورد بررسی
۱	ADB	بانک توسعه آسیا (Asia Development Bank)	شاخص ارزیابی عملکرد کشورها	۲۰۰۶-۲۰۰۷	متخصصان در داخل و خارج از بانک، تیم کارشناسی مستقر در داخل کشورها	فساد، تعارض منافع، انحراف منابع مالی و همچنین اقدامات ضد فساد و دستاوردهای آن	نا مشخص	۲۶ کشور (که مشمول دریافت کمکهای بانک می‌باشند)
۲	AFD	بانک توسعه آفریقا (African Development Bank)	ارزیابی نهادها و سیاستهای کشور	۲۰۰۵-۲۰۰۶	متخصصان در داخل و خارج از بانک، تیم‌های کارشناسی مستقر در داخل کشور	فساد، تعارض منافع، انحراف منابع مالی و همچنین اقدامات ضد فساد و دستاوردهای آن	نا مشخص	۵۲ کشور
۳	BTI	بنیاد برتلسمن (Bertelsman Foundation)	شاخص تغییرات برتلسمن	۲۰۰۷-۲۰۰۸	شبکه‌ای از گزارش دهندگان و متخصصان داخل و خارج از سازمان	قابلیت‌های دولتمردان در مجازات و جلوگیری از فساد	نا مشخص	۱۲۵ کشور کم توسعه یافته و با اقتصادهای در حال گذار
۴	CPIA	بانک جهانی (IDA و IBRD) (World Bank)	ارزیابی نهادی و سیاستهای کشور	۲۰۰۶-۲۰۰۷	شبکه‌ای از گزارش دهندگان و متخصصان داخل و خارج از سازمان	فساد، تعارض منافع، انحراف منابع مالی و همچنین اقدامات ضد فساد و دستاوردهای آن	نا مشخص	۷۷ کشور (که مشمول سرمایه‌گذاری در IDA هستند)
۵	EIU	اجتماع اندیشمندان اقتصادی (Economist Intelligence Unite)	ریسک کشورها و پیش‌بینی عملکرد آنها در آینده	۲۰۰۷	ارزیابی کارکنان متخصص	سوء استفاده از ادارات بخش دولتی برای منافع خصوصی و یا حزبی	نا مشخص	۱۶۶ کشور

ردیف	نام اختصاری مؤسسه (منبع)	نام کامل مؤسسه (منبع)	نام شاخص	اطلاعات و جمع آوری و یا منتشر شده سال	شرکت کنندگان در نظر سنجی	موضوعات مطرح شده در نظر سنجی	تعداد پاسخ دهندگان	تعداد کشورهای مورد بررسی
۶	FH	خانه آزادی (Freedom House)	ملتهای در حال تحول (گذار)	۲۰۰۷	ارزیابی صورت گرفته بوسیله متخصصان داخلی و یا ساکن در کشور مورد نظر	درجه فساد در میان دولتمردان که توسط بخش عمومی مورد ادراک واقع شده و در رسانه‌های جمعی منعکس گردیده است و همچنین میزان اجرایی شدن اقدامات ضد فساد	نامشخص	۲۹ کشور یا منطقه
۷	GI	نگاهی به جهان (مرکز تحقیقات بازارهای جهانی سابق) (Global Inside)	رتبه بندی ریسک کشورها	۲۰۰۷	ارزیابی توسط کارکنان متخصص	احتمال رخ دادن فساد در دستگاههای اداری که تحت عناوین فساد خرد (اداری) و فساد بزرگ طبقه‌بندی می‌گردد.	نامشخص	۲۰۳ کشور
۸	IMD	مؤسسه بین‌المللی IMD سوئیس - مرکز جهانی رقابت پذیری (World Competivness Center)	کتاب جهانی رقابت پذیری IMD	۲۰۰۶	مدیران اجرایی در سطح بالا و توسط شرکتهای محلی و بین‌المللی	رشوه و فساد وجود دارد/ وجود ندارد	بیش از ۴۰۰۰ نفر	۵۳ کشور
۹	IMD	مؤسسه بین‌المللی IMD سوئیس - مرکز جهانی رقابت پذیری (World Competivness Center)	کتاب جهانی رقابت پذیری IMD	۲۰۰۷	مدیران اجرایی در سطح بالا و همچنین شرکتهای محلی و بین‌المللی	رشوه و فساد وجود دارد/ وجود ندارد	بیش از ۴۰۰۰ نفر	۵۵ کشور
۱۰	MIG	گروه تجار بین‌المللی (Merchant International Group)	Grey Area Dynamics	۲۰۰۷	کارکنان متخصص و شبکه‌ای از گزارش دهندگان محلی	میزان فساد با درجات مختلف: مشمول بر رشوه در بین وزرای دولتی تا پرداخت‌های غیر مستند به کارمندان دون پایه.	نامشخص	۱۵۵ کشور

Iran Governance Indicator

Governance Indicator	Sources	Year	Percentile Rank (0-100)	Governance Score (-2.5 to +2.5)	Standard Error
Voice and Accountability	11	2006	10.1	-1.33	0.14
Source				Type	Value
Bertelsmann Transformation Index				Experts	+0.31
Cingranelli Richards Human Rights Database & Political Terror Scale				Experts	0.00
Economist Intelligence Unit				Experts	+0.13
Freedom House				Experts	+0.16
Freedom House Countries at the Crossroads				Experts	+0.26
Gallup World Poll				Survey	+0.47
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators				Experts	+0.38
IFAD Rural Sector Performance Assessments				Experts	+0.53
International Research and Exchanges Board Media Sustainability Index				Experts	+0.39
Political Risk Services International Country Risk Guide				Experts	+0.79
Reporters Without Borders Press Freedom Index				Experts	+0.17
Political Stability	8	2006	11.5	-1.25	0.23
Source				Type	Value
Business Environment Risk Intelligence Business Risk Service				Experts	+0.57
Cingranelli Richards Human Rights Database & Political Terror Scale				Experts	+0.27
Economist Intelligence Unit				Experts	+0.20
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators				Experts	+0.63
Global Insight Global Risk Service				Experts	+0.57
iJET Country Security Risk Ratings				Experts	+0.50
Merchant International Group Gray Area				Experts	+0.10

Dynamics					
Political Risk Services International Country Risk Guide				Experts	+0.67
Political Terror Scale				Experts	+0.38
Government Effectiveness	11	2006	24.2	-0.80	0.18
Source				Type	Value
Bertelsmann Transformation Index				Experts	+0.25
Business Environment Risk Intelligence Business Risk Service				Experts	+0.23
Economist Intelligence Unit				Experts	+0.25
Gallup World Poll				Survey	+0.41
Global E-Governance Index				Experts	+0.27
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators				Experts	+0.38
Global Insight Global Risk Service				Experts	+0.40
IFAD Rural Sector Performance Assessments				Experts	+0.52
Merchant International Group Gray Area Dynamics				Experts	+0.20
Political Risk Services International Country Risk Guide				Experts	+0.50
World Bank Country Policy and Institutional Assessments				Experts	Not public
Regulatory Quality	9	2006	5.9	-1.51	0.20
Source				Type	Value
Bertelsmann Transformation Index				Experts	+0.17
Economist Intelligence Unit				Experts	+0.20
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators				Experts	+0.38
Global Insight Global Risk Service				Experts	+0.55
Heritage Foundation Index of Economic Freedom				Experts	+0.41
IFAD Rural Sector Performance Assessments				Experts	+0.42
Merchant International Group Gray Area				Experts	+0.28

Dynamics					
Political Risk Services International Country Risk Guide				Experts	+0.50
World Bank Country Policy and Institutional Assessments				Experts	Not public
Rule of Law	15	2006	24.8	-0.81	0.15
Source				Type	Value
Bertelsmann Transformation Index				Experts	+0.28
Business Environment Risk Intelligence Business Risk Service				Experts	+0.35
Business Environment Risk Intelligence Financial Ethics Index				Experts	+0.38
Cingranelli Richards Human Rights Database & Political Terror Scale				Experts	0.00
Economist Intelligence Unit				Experts	+0.28
Freedom House Countries at the Crossroads				Experts	+0.39
Gallup World Poll				Survey	+0.61
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators				Experts	+0.63
Global Insight Global Risk Service				Experts	+0.57
Heritage Foundation Index of Economic Freedom				Experts	+0.10
IFAD Rural Sector Performance Assessments				Experts	+0.46
Merchant International Group Gray Area Dynamics				Experts	+0.20
Political Risk Services International Country Risk Guide				Experts	+0.67
US State Department Trafficking in People report				Experts	0.00
World Bank Country Policy and Institutional Assessments				Experts	Not public
Control of Corruption	11	2006	33.5	-0.59	0.18
Source				Type	Value

Business Environment Risk Intelligence Business Risk Service	Experts	+0.43
Business Environment Risk Intelligence Financial Ethics Index	Experts	+0.18
Economist Intelligence Unit	Experts	+0.25
Freedom House Countries at the Crossroads	Experts	+0.25
Gallup World Poll	Survey	+0.39
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators	Experts	+0.50
Global Insight Global Risk Service	Experts	+0.30
IFAD Rural Sector Performance Assessments	Experts	+0.40
Merchant International Group Gray Area Dynamics	Experts	+0.20
Political Risk Services International Country Risk Guide	Experts	+0.33
World Bank Country Policy and Institutional Assessments	Experts	Not public

Transparency International 2008 Corruption Perceptions Index

A country or territory's **CPI Score** indicates the degree of public sector corruption as perceived by business people and country analysts, and ranges between 10 (highly clean) and 0 (highly corrupt)

Country Rank	Country /Territory	CPI Score 2008	Standard Deviation	Confidence Intervals*	Surveys Used**
1	Denmark	9.3	0.2	9.1 - 9.4	6
1	Sweden	9.3	0.1	9.2 - 9.4	6
1	New Zealand	9.3	0.2	9.2 - 9.5	6
4	Singapore	9.2	0.3	9.0 - 9.3	9
5	Finland	9.0	0.8	8.4 - 9.4	6
5	Switzerland	9.0	0.4	8.7 - 9.2	6
7	Iceland	8.9	0.9	8.1 - 9.4	5
7	Netherlands	8.9	0.5	8.5 - 9.1	6
9	Australia	8.7	0.7	8.2 - 9.1	8
9	Canada	8.7	0.5	8.4 - 9.1	6
11	Luxembourg	8.3	0.8	7.8 - 8.8	6
12	Austria	8.1	0.8	7.6 - 8.6	6
12	Hong Kong	8.1	1	7.5 - 8.6	8
14	Germany	7.9	0.6	7.5 - 8.2	6
14	Norway	7.9	0.6	7.5 - 8.3	6
16	Ireland	7.7	0.3	7.5 - 7.9	6
16	United Kingdom	7.7	0.7	7.2 - 8.1	6
18	USA	7.3	0.9	6.7 - 7.7	8
18	Japan	7.3	0.5	7.0 - 7.6	8
18	Belgium	7.3	0.2	7.2 - 7.4	6
21	Saint Lucia	7.1	0.4	6.6 - 7.3	3
22	Barbados	7.0	0.5	6.5 - 7.3	4
23	France	6.9	0.7	6.5 - 7.3	6
23	Chile	6.9	0.5	6.5 - 7.2	7
23	Uruguay	6.9	0.5	6.5 - 7.2	5
26	Slovenia	6.7	0.5	6.5 - 7.0	8
27	Estonia	6.6	0.7	6.2 - 6.9	8
28	Spain	6.5	1	5.7 - 6.9	6
28	Qatar	6.5	0.9	5.6 - 7.0	4
28	Saint Vincent and the Grenadines	6.5	1.5	4.7 - 7.3	3
31	Cyprus	6.4	0.8	5.9 - 6.8	3
32	Portugal	6.1	0.9	5.6 - 6.7	6
33	Israel	6.0	0.6	5.6 - 6.3	6
33	Dominica	6.0	1.3	4.7 - 6.8	3

Transparency International commissioned Prof. Dr J. Graf Lambsdorff of the University of Passau to produce the CPI table. For information on data and methodology, please consult the frequently asked questions and the CPI methodology:

www.transparency.org/surveys/cpi or www.icgg.org

Explanatory notes

***Confidence range** provides a range of possible values of the CPI score. This reflects how a country's score may vary, depending on measurement precision. Nominally, with 5 percent probability the score is above this range and with another 5 percent it is below. However, particularly when only few sources are available, an unbiased estimate of the mean coverage probability is lower than the nominal value of 90%.

****Surveys used** refers to the number of surveys that assessed a country's performance. 13 surveys and expert assessments were used and at least 3 were required for a country to be included in the CPI.

Country Rank	Country /Territory	CPI Score 2008	Standard Deviation	Confidence Intervals	Surveys Used
35	United Arab Emirates	5.9	1.4	4.8 - 6.8	5
36	Botswana	5.8	1	5.2 - 6.4	6
36	Puerto Rico	5.8	1.1	5.0 - 6.6	4
36	Malta	5.8	0.6	5.3 - 6.3	4
39	Taiwan	5.7	0.5	5.4 - 6.0	9
40	South Korea	5.6	1.1	5.1 - 6.3	9
41	Mauritius	5.5	1.1	4.9 - 6.4	5
41	Oman	5.5	1.4	4.5 - 6.4	5
43	Macao	5.4	1.4	3.9 - 6.2	4
43	Bahrain	5.4	1.1	4.3 - 5.9	5
45	Bhutan	5.2	1.1	4.5 - 5.9	5
45	Czech Republic	5.2	1	4.8 - 5.9	8
47	Malaysia	5.1	1.1	4.5 - 5.7	9
47	Costa Rica	5.1	0.4	4.8 - 5.3	5
47	Hungary	5.1	0.6	4.8 - 5.4	8
47	Jordan	5.1	1.9	4.0 - 6.2	7
47	Cape Verde	5.1	1.6	3.4 - 5.6	3
52	Slovakia	5.0	0.7	4.5 - 5.3	8
52	Latvia	5.0	0.3	4.8 - 5.2	6
54	South Africa	4.9	0.5	4.5 - 5.1	8
55	Seychelles	4.8	1.7	3.7 - 5.9	4
55	Italy	4.8	1.2	4.0 - 5.5	6
57	Greece	4.7	0.6	4.2 - 5.0	6
58	Turkey	4.6	0.9	4.1 - 5.1	7
58	Lithuania	4.6	1	4.1 - 5.2	8
58	Poland	4.6	1	4.0 - 5.2	8
61	Namibia	4.5	1.1	3.8 - 5.1	6
62	Samoa	4.4	0.8	3.4 - 4.8	3
62	Croatia	4.4	0.7	4.0 - 4.8	8
62	Tunisia	4.4	1.6	3.5 - 5.5	6
65	Kuwait	4.3	1.4	3.3 - 5.2	5
65	Cuba	4.3	0.9	3.6 - 4.8	4
67	Ghana	3.9	0.8	3.4 - 4.5	6
67	Georgia	3.9	1.2	3.2 - 4.6	7
67	El Salvador	3.9	1	3.2 - 4.5	5
70	Romania	3.8	0.8	3.4 - 4.2	8
70	Colombia	3.8	1	3.3 - 4.5	7
72	Bulgaria	3.6	1.1	3.0 - 4.3	8
72	FYR Macedonia	3.6	1.1	2.9 - 4.3	6
72	Peru	3.6	0.6	3.4 - 4.1	6

Country Rank	Country /Territory	CPI Score 2008	Standard Deviation	Confidence Intervals	Surveys Used
72	Mexico	3.6	0.4	3.4 - 3.9	7
72	China	3.6	1.1	3.1 - 4.3	9
72	Suriname	3.6	0.6	3.3 - 4.0	4
72	Trinidad and Tobago	3.6	0.7	3.1 - 4.0	4
72	Swaziland	3.6	1.1	2.9 - 4.3	4
80	Burkina Faso	3.5	1	2.9 - 4.2	7
80	Brazil	3.5	0.6	3.2 - 4.0	7
80	Saudi Arabia	3.5	0.7	3.0 - 3.9	5
80	Thailand	3.5	0.8	3.0 - 3.9	9
80	Morocco	3.5	0.8	3.0 - 4.0	6
85	Senegal	3.4	0.9	2.9 - 4.0	7
85	Panama	3.4	0.6	2.8 - 3.7	5
85	Serbia	3.4	0.8	3.0 - 4.0	6
85	Montenegro	3.4	1	2.5 - 4.0	5
85	Madagascar	3.4	1.1	2.8 - 4.0	7
85	Albania	3.4	0.1	3.3 - 3.4	5
85	India	3.4	0.3	3.2 - 3.6	10
92	Algeria	3.2	0.3	2.9 - 3.4	6
92	Bosnia and Herzegovina	3.2	0.6	2.9 - 3.5	7
92	Sri Lanka	3.2	0.5	2.9 - 3.5	7
92	Lesotho	3.2	1	2.3 - 3.8	5
96	Gabon	3.1	0.3	2.8 - 3.3	4
96	Mali	3.1	0.4	2.8 - 3.3	6
96	Jamaica	3.1	0.3	2.8 - 3.3	5
96	Guatemala	3.1	1.2	2.3 - 4.0	5
96	Benin	3.1	0.5	2.8 - 3.4	6
96	Kiribati	3.1	0.5	2.5 - 3.4	3
102	Tanzania	3.0	0.6	2.5 - 3.3	7
102	Lebanon	3.0	1	2.2 - 3.6	4
102	Rwanda	3.0	0.4	2.7 - 3.2	5
102	Dominican Republic	3.0	0.4	2.7 - 3.2	5
102	Bolivia	3.0	0.3	2.8 - 3.2	6
102	Djibouti	3.0	0.7	2.2 - 3.3	4
102	Mongolia	3.0	0.5	2.6 - 3.3	7
109	Armenia	2.9	0.4	2.6 - 3.1	7
109	Belize	2.9	1.2	1.8 - 3.7	3
109	Argentina	2.9	0.7	2.5 - 3.3	7
109	Vanuatu	2.9	0.5	2.5 - 3.2	3
109	Solomon Islands	2.9	0.5	2.5 - 3.2	3
109	Moldova	2.9	1.1	2.4 - 3.7	7
115	Mauritania	2.8	1.2	2.2 - 3.7	7
115	Maldives	2.8	1.7	1.7 - 4.3	4
115	Niger	2.8	0.5	2.4 - 3.0	6
115	Malawi	2.8	0.6	2.4 - 3.1	6
115	Zambia	2.8	0.4	2.5 - 3.0	7
115	Egypt	2.8	0.7	2.4 - 3.2	6
121	Togo	2.7	1.4	1.9 - 3.7	6

Country Rank	Country /Territory	CPI Score 2008	Standard Deviation	Confidence Intervals	Surveys Used
121	Viet Nam	2.7	0.7	2.4 - 3.1	9
121	Nigeria	2.7	0.5	2.3 - 3.0	7
121	Sao Tome and Principe	2.7	0.6	2.1 - 3.1	3
121	Nepal	2.7	0.5	2.4 - 3.0	6
126	Indonesia	2.6	0.6	2.3 - 2.9	10
126	Honduras	2.6	0.5	2.3 - 2.9	6
126	Ethiopia	2.6	0.6	2.2 - 2.9	7
126	Uganda	2.6	0.7	2.2 - 3.0	7
126	Guyana	2.6	0.2	2.4 - 2.7	4
126	Libya	2.6	0.6	2.2 - 3.0	5
126	Eritrea	2.6	1.3	1.7 - 3.6	5
126	Mozambique	2.6	0.4	2.4 - 2.9	7
134	Nicaragua	2.5	0.4	2.2 - 2.7	6
134	Pakistan	2.5	0.7	2.0 - 2.8	7
134	Comoros	2.5	0.8	1.9 - 3.0	3
134	Ukraine	2.5	0.5	2.2 - 2.8	8
138	Paraguay	2.4	0.5	2.0 - 2.7	5
138	Liberia	2.4	0.7	1.8 - 2.8	4
138	Tonga	2.4	0.4	1.9 - 2.6	3
141	Yemen	2.3	0.7	1.9 - 2.8	5
141	Cameroon	2.3	0.7	2.0 - 2.7	7
141	Iran	2.3	0.5	1.9 - 2.5	4
141	Philippines	2.3	0.4	2.1 - 2.5	9
145	Kazakhstan	2.2	0.7	1.8 - 2.7	6
145	Timor-Leste	2.2	0.4	1.8 - 2.5	4
147	Syria	2.1	0.6	1.6 - 2.4	5
147	Bangladesh	2.1	0.5	1.7 - 2.4	7
147	Russia	2.1	0.6	1.9 - 2.5	8
147	Kenya	2.1	0.4	1.9 - 2.4	7
151	Laos	2.0	0.5	1.6 - 2.3	6
151	Ecuador	2.0	0.3	1.8 - 2.2	5
151	Papua New Guinea	2.0	0.6	1.6 - 2.3	6
151	Tajikistan	2.0	0.5	1.7 - 2.3	8
151	Central African Republic	2.0	0.3	1.9 - 2.2	5
151	Côte d'Ivoire	2.0	0.7	1.7 - 2.5	6
151	Belarus	2.0	0.7	1.6 - 2.5	5
158	Azerbaijan	1.9	0.4	1.7 - 2.1	8
158	Burundi	1.9	0.7	1.5 - 2.3	6
158	Congo, Republic	1.9	0.1	1.8 - 2.0	6
158	Sierra Leone	1.9	0.1	1.8 - 2.0	5
158	Venezuela	1.9	0.1	1.8 - 2.0	7
158	Guinea-Bissau	1.9	0.2	1.8 - 2.0	3
158	Angola	1.9	0.5	1.5 - 2.2	6
158	Gambia	1.9	0.6	1.5 - 2.4	5
166	Uzbekistan	1.8	0.7	1.5 - 2.2	8
166	Turkmenistan	1.8	0.5	1.5 - 2.2	5
166	Zimbabwe	1.8	0.5	1.5 - 2.1	7

شواهد موجود نشان می‌دهد که فساد به دلیل نقشی که در ممانعت از توسعه، برهم زدن نظم اخلاقی و زایل کردن مشروعیت دولت دارد، باید درکانون توجه قرار گیرد. از این رو، لازم است از طریق سنجش فساد و مشخص کردن کانون‌های عمده فساد راه‌هایی برای مبارزه با آن یافت. سنجش فساد نیز از آن جهت که راهبردهای مبارزه را تا اندازه‌ای مشخص می‌کند از اهمیت زیادی برخوردار است.

در گزارش حاضر، نسبت به بیان روش‌های سنجش فساد در ابعاد کلان و سطح خرد اقدام گردیده و در ادامه به مهمترین شاخص‌های ابداع شده توسط سازمان‌های بین‌المللی در راستای سنجش فساد اشاره شده است.

آدرس: تهران- خیابان طالقانی- تقاطع خیابان شهید سپهد قری- سازمان بازرسی کل کشور- طبقه دوم- مرکز پژوهش و برنامه‌ریزی

تلفن: ۸۱۳۵۲۱۳۰ - ۸۱۳۵۲۰۳۲ - ۸۸۳۲۹۴۹۸ E- Mail: Researchcenter@ 136.ir

www.gio.ir